

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a
mezinárodních studií

Integrace vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jiří Čeněk

Autor: Kristýna Staňková

Brno, 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci *Integrace vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě* vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 5. 5. 2015

.....
podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Mgr. Jiřímu Čěnkovi za odborné vedení a poskytnuté konzultace při zpracování práce.

Abstrakt

Staňková, Kristýna. *Integrace vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě*. Bakalářská práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, 2015. Vedoucí bakalářské práce Ing. Mgr. Jiří Čeněk.

Bakalářská práce se zabývá integrací vietnamské menšiny na konkrétním území. Záměrem této bakalářské práce je analyzovat proces adaptace a akulturace vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě a její strategie. Teoretická část popisuje přístupy a metody z oblasti interkulturní psychologie a interkulturní komunikace. V této části jsou vysvětleny základní pojmy související s danou problematikou a stručně vystiženy odlišnosti v kulturních hodnotách zkoumané menšiny. V praktické části bakalářské práce jsou uvedeny obecné údaje o vietnamské menšině v Novém Městě na Moravě a interpretovány výsledky pozorování a rozhovorů, které byly provedeny s vybranými rodinami.

Klíčová slova

Kultura, kulturní odlišnosti, vietnamská menšina, adaptace, akulturace, integrace, přizpůsobení, kulturní šok, předsudky, postoje, komunikace, hodnotové rozdíly, rodina, Nové Město na Moravě.

Abstract

Staňková, Kristýna: *The integration of Vietnamese minority in Nové Město na Moravě*. Bachelor Thesis. Brno: Mendel University, Faculty of Regional Development and International Studies, 2015. Supervisor of Bachelor Thesis Ing. Mgr. Jiří Čeněk.

The bachelor thesis concerns the integration of the Vietnamese minority in a specific area. The aim of this thesis is to analyze the process of adaptation and acculturation of the Vietnamese minority in Nové Město na Moravě and its strategy. The theoretical part describes the approaches and methods used in the field of intercultural psychology and intercultural communication. Further it explains the underlying terms connected with the main issue and concisely captures differences in cultural values of the examined minority. The practical part of the bachelor thesis introduces general information on the Vietnamese minority in Nové Město na Moravě and interprets results from observation and interviews with selected families.

Key words

Culture, culture differences, Vietnamese minority, adaptation, acculturation, integration, adjustment, culture shock, prejudices, attitudes, communication, value differences, family, Nové Město na Moravě.

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíl a metodika	10
	TEORETICKÁ ČÁST.....	11
3	Vymezení základních pojmů.....	11
3.1	Kultura.....	11
3.2	Národ, národní kultura	14
3.3	Národnostní menšiny	15
3.4	Akulturace	16
3.5	Adaptace.....	17
3.6	Kulturní šok.....	18
4	Psychologické překážky akulturace a adaptace.....	20
4.1	Integrace a preference migrantů.....	20
4.2	Etnická a národní identita.....	23
4.3	Předsudky a postoje.....	24
5	Interkulturní komunikace.....	26
5.1	Kultura a jazyk	26
5.2	Komunikační chování	27
5.3	Interkulturní trénink	28
6	Vietnamská migrace v České republice	30
7	Interkulturní hodnotové rozdíly.....	32
7.1	Odlišnosti v chování a kulturních zvyklostech	32
7.2	Typické znaky vietnamské společnosti, kultury a rodiny	34
7.2.1	Náboženství	34

7.2.2	Rodinné hodnoty	34
7.2.3	Svátky a Tradice	35
7.2.4	Výchova a vzdělání.....	36
7.2.5	Práce.....	36
EMPIRICKÁ ČÁST		38
8	Vlastní výzkum.....	38
8.1	Cíl výzkumu	38
8.2	Metodika	38
8.3	Charakteristika výzkumného souboru.....	39
8.4	Výzkumné otázky.....	39
8.5	Technika sběru dat	40
8.5.1	Rozhovor.....	40
8.5.2	Pozorování	41
8.5.3	Etika.....	41
9	Interpretace získaných dat.....	42
9.1	Obecná charakteristika vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě	42
9.2	Přístup lokálních institucí a obyvatel k menšinám.....	44
9.3	Charakteristika dotazovaných rodin.....	45
9.4	Integrace rodin vietnamského původu	48
9.4.1	Jazyk a komunikace	49
9.4.2	Kultura	51
9.4.3	Rodinné hodnoty a tradice	51
9.4.4	Práce.....	52
9.4.5	Generační transmise hodnot.....	54
9.4.6	Současnost	54

10	Zodpovězení výzkumných otázek.....	56
11	Diskuze.....	58
12	Závěr	61
	Seznam literatury.....	63
	Seznam obrázků, tabulek a příloh.....	68
	Přílohy.....	69

1 Úvod

Kultury jsou dynamické, ale přesto mají konkrétní neměnný základ, na kterém staví svoje hodnoty. Vlivem globalizace se na jednu stranu rozšířila tolerance a akceptace jiných etnických skupin, na druhou stranu se ztrácí kulturní rozmanitost vlivem vzájemného splynutí. Procesy, které umožňují respektování růzností ve společnosti, spadají do multikulturalismu. Ten je možné pozorovat po válečném období až do současnosti, ačkoli se hovoří o jeho momentálním úpadku. Před obdobím multikulturalismu bylo v nadvládě jen několik etnických či náboženských skupin nebo národů, zatímco menšiny byly asimilovány. Pokud jsou tedy odlišnosti skupin vnímány jako pozitivní a společnost podniká sociální a ekonomické reformy v rámci poznání a respektu, lze stále hovořit o multikulturalismu v propojeném světovém systému.

S tímto faktem a globalizací souvisí migrace. Proces přesouvání obyvatel je přirozený jev, umožňující lidem změnu domova, práce nebo dokonce kultury a celé národní identity. Česká republika se stala imigrační zemí po revolučním období v 90. letech 20. století. Příchod vietnamského obyvatelstva začal ještě dříve a i dnes patří vietnamská menšina k nejpočetnějším u nás. Přesto, že je jejich početnost významná, způsob jejich začlenění je velmi specifický. Už jen z obecného pohledu je patrné, že přijíždějí kvůli práci a zajištění rodiny. Při bližším zkoumání je však znát, že je rozdíl mezi jedinci vyrůstajícími ve Vietnamu a těmi, kteří se narodili v České republice.

Kvůli autorčinu zájmu o přizpůsobování se novému prostředí a nové kultuře se autorka zaměřila na téma integrace vietnamské menšiny, a to přímo ve svém rodném městě. Vietnamští obyvatelé jsou jeho součástí, ale jejich začlenění se zdá být pouze částečné. Proto byli vybráni jako cílová skupina. Za účelem porozumění jejich životů v Novém Městě na Moravě byla sestavena témata, která by mohla být zkoumána, a následně převedena do výzkumu k bakalářské práci.

2 Cíl a metodika

Cílem práce je určit míru a strategii adaptace příslušníků vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě a zjistit, jak se změnily životní podmínky dotazovaných a charakterizovat odlišnosti v chování a kulturních zvyklostech. V neposlední řadě je úmyslem stanovit, zda se jedná o integraci nebo spíše o separaci menšiny.

Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části jsou formulovány základní pojmy a klíčová slova, a dále je charakterizována daná problematika na obecné úrovni. Teoretická část se skládá z pěti kapitol. První kapitola vymezuje základní pojmy potřebné pro pochopení tématu. Kapitola Psychologické překážky akulturace a adaptace je zaměřena na chování lidí uvnitř skupiny, ale i na vnější projevy interakce. V kapitole Interkulturní komunikace je zkoumán proces dorozumívání různých etnik. Čtvrtá kapitola je specifikována na vietnamskou menšinu v České republice a pátá kapitola obecně charakterizuje znaky vietnamské společnosti a její kultury. Hlavním cílem teoretické koncepce je uvedení do problematiky začlenění etnické skupiny do jiného majoritního etnika. Kromě toho je v této části práce představen obecný jev integrace imigrantů a s ním spojené změny v životě jedinců.

Empirická část je zaměřena konkrétně na začlenění vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě. Na začátku této části je charakterizováno Nové Město na Moravě z hlediska menšiny obecně, tj. statistická data a informace získané z veřejných zdrojů. Průzkum je orientován na fakt, jak se změnil život imigrantů po přistěhování do Nového Města na Moravě a jak adaptaci sami vnímají. Data byla získána pomocí výzkumných kvalitativních metod prostřednictvím technik rozhovoru a pozorování. Zájmová oblast a otázky kladené respondentům se týkají především rodiny, vztahů (jak uvnitř rodiny, tak i s okolím), jazyka, kultury (a s ní spojené tradice) a práce. Pro lepší pochopení a hlubší rozpracování bylo spolupracováno s užším okruhem lidí, tedy konkrétně s vybranými rodinami. Záměrem práce je zjistit, jaká míra uzavřenosti se vyskytuje u těchto rodin.

TEORETICKÁ ČÁST

3 Vymezení základních pojmů

K pochopení problematiky, na kterou je tato práce zaměřena, je potřeba definovat základní pojmy nejen interkulturní psychologie. Vztahy a interakce mezi jednotlivými skupinami jsou vyjadřovány pomocí teorií, které popisují různé aspekty jevů a procesů v oblastech psychologie, antropologie nebo sociologie.

3.1 Kultura

Pojem kultura je složitý a mnohoznačný termín, který je používám v mnoha vědních disciplínách. Proto existuje více pohledů a definic utvářející různá vymezení.

Kultura „jsou nadbiologické adaptační mechanismy člověka, tvorba a užívání symbolů a artefaktů, systém informací, které zakládají způsoby, jimiž lidé v určité skupině komunikují se svým sociálním okolím a materiálním prostředím a zahrnuje soubory principů, pravidel, mravů a způsobů interakce uvnitř skupiny.“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 282)

Podle Průchy (2010, s. 31) je kultura v interkulturní psychologii chápána jako *produkty minulého chování lidí a jako usměrňovatelé budoucího chování lidí. Tudiž lidé jsou na jedné straně spolutvůrci kultury své společnosti a na druhé straně jsou zároveň touto kulturou řízeni ve svém chování.* Slovník cizích slov (Linhart a kol., 2004, s. 214) pak kulturu definuje jednoduše jako *„souhrn hmotných a duchovních hodnot vytvořených lidstvem.“*

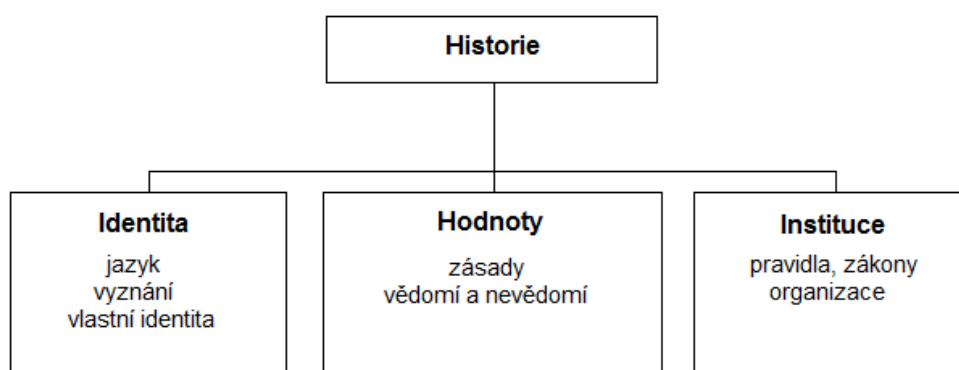
Na kulturu může být nahlíženo různými způsoby. Berry (2011, s. 225) rozlišuje šest hlavních kategorií definic kultury z antropologického hlediska následovně:

- *Deskriptivní* (popisuje, co kultura znamená)
- *Historická* (definuje tradice)
- *Normativní* (uvádí sdílené hodnoty, normy a zákony)
- *Psychologická* (porovnává psychologické procesy národů a etnik)¹

¹ „Někteří interkulturní psychologové tvrdí, že kultury mohou být studovány a popisovány skrze psychologická data sesbírána od jednotlivců a poté převedena na hodnoty skupiny.“ (Berry, 2011, s. 225)

- *Strukturální* (popisuje organizaci a kategorie kultur)
- *Genetická* (pojednává o původu kultur)

Různé pohledy na fenomén kultury zachycuje tzv. *kulturní relativita*. Hofstede (2001, s. 15) popisuje kulturní relativitu „jako nemožnost vyloučení hodnot a úsudků.“ Vnímání různorodosti kultur je založeno na historickém, sociálním, demografickém a hodnotovém základu reality (viz Obr. č. 1). Na celém světě existuje tolik etnických odlišností, jež jsou těžko postižitelné, že je otázkou, zdali se vyskytují světové kultury s jednotným rázem. Kulturní podmíněnost odkazuje na fakt, že co je pro jeden národ či etnikum správné a žádoucí, nemusí být korektní pro etnikum jiné. Volná interpretace skupinových odlišností je přirozená, avšak má svá pozitiva i negativa (Allport, 2004). Kulturní relativismus tedy potvrzuje, že „jedna kultura nemá absolutní kritéria k souzení aktivit jiné kultury jako nízké nebo vznešené. Nicméně, každá kultura může a měla by aplikovat tyto posudky na vlastní činnosti, neboť její členové jsou stejně tak aktéři jako pozorovatelé.“ (Hofstede, 2001, s. 15) Související otázkou je, existují-li nějaké absolutní hodnoty, nebo pouze ty relativní. Tento jev byl zkoumán ve vztahu univerzalizmus – relativismus. Základem je, které psychologické procesy jsou stejné a které rozdílné napříč kulturami. Dnes je více než skoro jisté, že universalismus existuje a přispívá k přežití světového systému. Zvyšování se tolerance je způsobeno mísením kultur a jeho následném tvoření kulturních subsystémů (Berry, 2011; Hofstede, 2001).

Obr. č. 1 Zdroje rozdílů mezi zeměmi a skupinami; zpracováno podle Hofstede, 2010

V současnosti je pro svět typický fenomén globalizace. Provázanost se projevuje ve všech oblastech života, ač v ekonomickém, politickém, sociálním či jiném pojetí. Transnacionální přelévání dává prostor pro vznik nových forem koexistence, komunikace, interakce a formování nových hodnot. V poslední době je často zmiňován pojem *multikulturalismus*. Jeho význam je vcelku srozumitelný, ale jeho definice je těžce uchopitelná. Podle Sartoriho (2005) je nejprve nutné vyloučit hodnoty kultur, jak je známe, tedy přijmout kultury různých druhů, vyvažovat různorodost soudržností a vytvořit kooperační celek. Už ze samotného slova multikulturalismus lze pochopit, že se jedná o kombinaci nebo soužití více kultur a jejich různých forem. „*Multikulturalismus předpokládá existenci přesahujícího rámce sdílených hodnot v multi-etnickém státě; rámec, který je flexibilní a citlivý na různosti kultur a etnických skupin, které utváří národ.*“ (Berry, 2011, s. 340)

Multikulturalismus se podmiňuje kritériím pluralismu (Sartori, 2005). Kulturní pluralita je podle Průchy (2010, s. 46) „*teoretický princip, podle něhož se uznává, že jednotlivá společenství (národy, etnika, kmeny, rasy, náboženské skupiny) mají své specifické kultury, které je nutno považovat za zcela rovnocenné.*“ Barša (2003, s. 146) uvádí, že v moderní společnosti je pluralismus jakýmsi bojem individuální rovnosti a skupinové odlišnosti. „*Kulturně-skupinový pluralismus zahání lidi zpět do sociálních ohrad, které mezi nimi udržují nerovnost.*“ Ve spojení s tímto postojem také prezentuje ideje „*zneviditelňování reálných kulturních bariér a chytání příslušníků menšin do asimilacionistické pasti.*“ „*Pluralismus kulturních skupin je založen na veřejné morální diskuzi.*“ Sartori (2005) podotýká, je-li daná společnost kulturně heterogenní, je automaticky pluralismem přijímána, neboť si odlišností váží a považuje je za přínos. Zároveň se nedomnívá, že by bylo zapotřebí zvětšovat množství oněch odlišností.

Contini (2013) uvádí, že je nutné rozlišovat mezi makro-sociálními vztahy a mikro, neboli individuálním pojetím. Model více kultur vede k přetvoření konceptu vztahů mezi jedním národem či etnikem a druhým.

3.2 Národ, národní kultura

Giddens (1999) definuje *národ* jako společenství lidí, kteří mají jisté společné znaky a pociťují kolektivní potřeby. Jedná se o pocit příslušnosti k určitému národu. Nejjednodušší definice národa je podle Heywooda (1994) soubor lidí určitého území se společným jazykem, vírou, kulturou apod. Allport (2004, s. 143) upozorňuje na odlišnosti termínů *národ* a *etnikum*. „*Národnostní skupiny se rozhodně nekryjí se skupinami etnickými, i když v některých případech je shoda dost velká. Určitým jazykem (který vytváří etnickou skupinu) obvykle hovoří několik národů; a mnoho národů naopak používá více než jeden jazyk.*“ „*Etnikum (etnická skupina) je společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu.*“ (Průcha, 2010, s. 51)

Národní kultura je složitý pojem, jenž je podle Průchy (2010, s. 33-34) vysvětlován tak, že každý jedinec náleží určité sociální skupině a nese s sebou určité konkrétní znaky kultury. Jednotící je pak ta vrstva, kterou vytváří individuum příslušností k určitému národu nebo zemi. Hlavním určujícím znakem národních kultur jsou *hodnoty*. V psychologickém a sociologickém chápání jsou hodnoty srozuměny jako „*regulační mechanismy lidského chování, jež jsou pro určitou společnost charakteristické a projevují se v jejich sdílených normách, postojích, názorech a preferencích.*“ Hodnoty národních společenství jsou dlouhodobé, přenášené z generace na generaci a odolné vůči vnějším intervencím.

Hofstede (2001, s. 29) chápe národní kulturu jako takovou, která odráží zemi, v níž jedinec vyrůstal. K národní kultuře pak přirovnává pojem *národní charakter*, který reflektuje mentalitu každého národa a vytváří tak specifické odlišnosti (jazyk, chování apod.) Hofstede se jakožto odborník na psychologii věnoval zkoumání hodnotových charakteristik příslušníků jednotlivých národů. Na základě výsledků z výzkumného šetření sestavil odlišnosti kultur neboli *typologii dimenzí národních kultur*:²

² Ve 20. století mnoho autorů zkoumalo tyto kategorie a prováděli další výzkumy, podle nichž sestavovaly typologie podobné (např. Trompenaarse, Hall). Hofstedova typologie zůstává nadále platnou a značně používanou metodou. (Hofstede, 2001)

- *Mocenský odstup* – vztah lidí určité kultury k autoritě a rozdílné vnímání základního problému lidské nerovnosti;
- *Vyhýbání se nejistotě* – odkazuje na úroveň stresu ve společnosti z důvodu nejisté budoucnosti;
- *Individualismus vs. kolektivismus* – zahrnuje vztahy mezi jednotlivci a skupinami ve společnosti;
- *Maskulinita vs. feminita* – porovnává emocionální role mezi mužem a ženou;
- *Dlouhodobá vs. krátkodobá orientace* – ukazuje určitou volbu a soustředění se v rozhodování lidí, buď na přítomnost, nebo na budoucnost.

Aby bylo dosaženo lepší komunikace mezi národy, jsou vytvářeny soubory kulturních specifických komunikací, kde jsou uváděny zvláštnosti komunikačního chování obyvatel různých zemí. Pro současnou multikulturní společnost jsou tyto poznatky potřebné (Průcha, 2010). Stejně tak Berry (2011) uvádí, že studie porovnávání kultur jsou nezbytností pro pochopení našeho smýšlení a jednání, i pro budoucí generace.

3.3 Národnostní menšiny

Od národu lze vymezit pojem národní menšiny, jejíž charakteristika je ve velké míře shodná s termíny etnikum či etnická skupina. Etnickou menšinu je možné určit jako společenství lidí, které se ve společnosti vyznačuje menší početností a je zahrnována do určité etnické skupiny (Eriksen, 2008). Hartl a Hartlová (2000, s. 310) definují menšinu, minoritu jako skupinu, „*kteřá je znevýhodňována či je objektem předsudků ze strany jiné skupiny.*“ V těchto případech se vždy jedná o postavení majority a minority. Eriksen (2008, s. 339) rozdělil menšiny do tří kategorií podle relativního vymezení: „*1. menšiny vznikají, když vzrůstají možnosti sociálního systému, např. když se kmenové organizace začleňují do národního státu; 2. menšiny se často mohou stát většinami, pokud se jim podaří nově vymezit systém; 3. etnické skupiny, které jsou menšinou na jednom místě, mohou být na jiném místě většinou.*“

Menšiny bývají často odlišovány z důvodů rasových rozdílů. „*Rasy jsou velké skupiny lidí s podobnými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořily se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích.*“ (Průcha, 2010, s. 62)

V tomto kontextu dochází k prolínání více pojmů, a často tak dochází k předsudkům a stereotypům, které se týkají právě etnik a ras. Pro minoritu je pak obtížnější, buď z vlastního přesvědčení, nebo kvůli zásadám ostatních, začlenit se do majoritní skupiny. Adaptace na novou kulturu je velmi náročný proces. Podle Okpara a Kabongo (2011) je adaptace stupeň psychologického rozpoložení a schopnost rozpoznat a přijmout nové prostředí.

Členění a popis různých dimenzí začleňování menšiny do společnosti je popsáno v následujících kapitolách.

3.4 Akulturace

Akulturace je „přebírání prvků cizí kultury jednotlivci, skupinami, popř. celými sociálními vrstvami. K přejímaným prvkům patří ideje, pojmy, hodnotové představy, formy vlády, instituce, techniky, výrobky. Přizpůsobení může být částečné nebo úplné, přičemž záleží na formě kontaktu mezi kulturami.“ (Jandourek, 2001, s. 17) Urban (2008) jednoduše formuluje, že kultury umožňují společností odlišit se od ostatních, a tudíž mezi nimi při kontaktu dochází k výměně kulturních prvků. Procesy akulturace se ve vědních disciplínách značně používají v souvislosti s přizpůsobením se migrantů v hostitelské zemi. Berry (2011) se zabývá adaptací a akulturací z hlediska míry začlenění do majoritní skupiny a stupně preferencí udržení vlastní identity. Na základě toho definuje čtyři primární akulturační strategie.

- A. *Integrace* nastává tehdy, pokud u minoritní skupiny zůstává zájem udržet si vlastní kulturu a zároveň být v interakci s kulturou jiného společenství (Berry, 2011). Barša (2003) uvádí, že integrace zahrnuje kontrasty menšiny a většiny, jimiž jsou odlišnosti a rovnosti, tedy vztah universalismu a partikularismu. Integrace probíhá především v multikulturních zemích, neboť multikulturalismus uznává soužití odlišných kultur.
- B. *Asimilace* „znamená plnou akceptaci kultury majoritní skupiny skupinou minoritní.“ (Brabcová, 2013, s. 42) Eriksen (2008) tvrdí, že asimilace může být vynucená nebo dobrovolná. Pokud je etnicita založena na fyzické podobě, je asimilace prakticky vyloučená. V případě asimilace ve velkém měřítku Berry

(2011) hovoří o tzv. *melting pot* neboli tavicím kotli. V konečné fázi dojde k vymizení menšiny a jejímu splnutí s většinou, jinými slovy majorita spolkyá kulturu minority (Eriksen, 2008; Allport, 2004).

- C. *Separace* je jasné oddělení rozdílných kultur. Menšinové skupiny si udržují vlastní kulturu a současně se vyhýbají střetu s členy nové společnosti (Berry, 2011). Součástí separace je striktnější strategie segregace, kdy je „*menšinová skupina fyzicky oddělena od většiny.*“ (Eriksen, 2008, s. 342)
- D. *Marginalizace* je strategie imigrantů, kteří nejsou součástí interakce s dominantní kulturou a zároveň si neuchovávají svoji kulturní individuálnost (Brabcová, 2013). „*Jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu vlastních rodičů, ani o kulturu hostitelské země. Identifikují se subkulturou své vlastní skupiny.*“ (Průcha, 2010, s. 98)

Akulturační strategie jsou dynamické a mění se podle situačních faktorů. Základem jsou ale vždy dvě dimenze, které určují vztah jedince a kultury. V první je jedinec či skupina plně oddána vlastním kulturním hodnotám a ve druhé se stává členem dominující kultury. Důležitými atributy akulturace jsou kontakt, adaptace a identifikace, tak jak jsou uváděny za sebou (Berry, 2011).

3.5 Adaptace

Psychologický slovník (Harl a Hartlová, 2000, s. 14) uvádí adaptaci jako „*obecnou vlastnost organismů přizpůsobovat se podmínkám, ve kterých existují.*“ Z psychologického, sociologického či kulturního hlediska je to „*posun, k němuž dochází po přechodu jedince do nového prostředí.*“ Z interkulturního hlediska je adaptace definována jako „*přizpůsobování se jedné skupiny k jiné nebo i skupin navzájem.*“ (Průcha, 2010, s. 97) Jandourek (2001) přebral model typologie individuálního přizpůsobení se podle R. Mertona. Jde o přizpůsobení se jedince ve fázích: *konformita*; *inovace* (soustředění se na nové cíle, ale zároveň stálé zachování původních hodnot); *ritualismus* (udržování přehnané konformity k novým hodnotám často na úkor původních kulturních hodnot); *retrietismus* (stagnace, částečná kapitulace k procesu adaptace); *rebelie* (hledání nového způsobu dosazení přizpůsobení). V porovnání, Okpara a Kabongo (2011) uvádí základní adaptační fáze: *počáteční nadšení, adaptace*

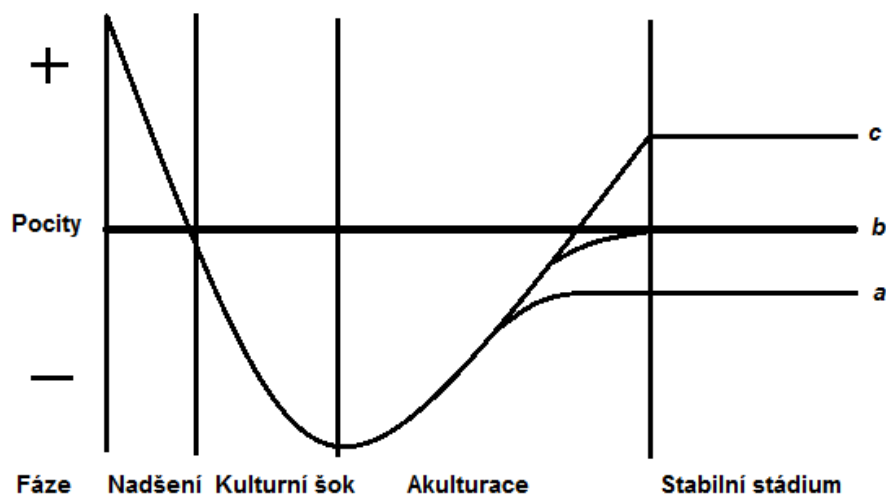
na kulturu, adaptační krize a adaptace. Trochu jinak na problematiku začlenění pohlíží Brabcová (2013, s. 43). Tvrdí, že adaptační a akulturační procesy se skládají z psychologických a socio-demografických faktorů. Těmi jsou „(1) jazyk a jeho schopnost použití při myšlení, psaní, čtení; (2) délka pobytu; (3) imigrační status; (4) místo narození jedince a jeho rodičů; (5) etnická příslušnost současných a bývalých přátel; (6) etnické složení obyvatelstva v předchozím místě trvalého bydliště a (7) behaviorální preference např. v hudbě, oblékání, stravování apod.“

Hofstede (2010) tvrdí, že pro přizpůsobování se novému je podmíněno našemu podvědomí, v němž jsou uloženy hodnoty vytvořené již na počátku našeho života a utvrzovány během něho. Ty tvoří základ našeho vědomí a jsou projevem kultury skrze rituály, vzory a symboly. Při přijímání nové kultury je možné, aby se jedinec naučil další symboly, je ale pravděpodobné, že nepochopí jejich vnitřní podstatu a pravou hodnotu, tudíž se přijatá kultura stane pouze nástrojem pro přežití.

3.6 Kulturní šok

Lidé žijící v cizím kulturním prostředí jsou zprvu vystaveni psychickým změnám, které se projevují v adaptační strategii. Pedersen (1995, s. 1) definuje *kulturní šok* jako „proces počátečního přizpůsobení na neznámé prostředí.“ Ten se projevuje psychologických a emočních změnách, v chování a kognitivní funkci člověka. Jinými slovy je kulturní šok „porucha přizpůsobení.“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 594) Ve fázi kulturního šoku se u jedinců se objevují pocity tísně, bezmocnost nebo odpor k novému (Hofstede, 2010). Veškeré tyto projevy se dají charakterizovat jako „psychologický stres skupiny nebo tzv. akulturační stres. Berry konstatuje, že kontaktem minoritní etnické skupiny s dominantní kulturou dochází ke změnám minoritní skupiny, zprvu banálním (stravování, oblékání, komunikace), posléze závažnějším (např. nejistota, deprese) (Průcha, 2010, s. 14). Hofstede (2010) popisuje adaptaci a kulturní šok v několika fázích, viz Obr. č. 2. S postupem času (horizontální křivka) se mění pocity jedince z pozitivních na negativní a naopak (vertikální křivka). 1. je fáze *euforie, nadšení* neboli *líbánky*, kdy se jedinec raduje z nového a všeho si užívá. Fáze 2 je období *kulturního šoku*, který je způsoben z nové reality a adaptačních změn, jak bylo již popisováno. Fáze 3 je samotná *akulturace*, při níž se individuum učí a přijímá nové prvky kultury,

registruje místní hodnoty a zvyká si na nový sociální systém. Poslední, 4. fáze se nazývá *fáze stabilní*. Zde nastává několik finálních variant v porovnání s životem doma, dříve: *a* – nové prostředí působí negativně, jedinec se cítí hůře a diskriminován; *b* – osoba se cítí dobře, adoptována a přijímá novou kulturu; *c* – jedinec je nadšený, zcela se přizpůsobil a „vyrovná se rodilému příslušníkovy“.

Obr. č. 2 Fáze adaptace a kulturní šok; zpracováno podle Hofstede, 2010

Pedersen (1995, s. 3) uvádí jiné teorie kulturního šoku, např. podle Torbiorna čtyřfázový model: *fáze turisty, fáze kulturního šoku, fáze konformisty a fáze asimilace*. Přestože mají fáze autorů různé názvy, jejich vývoj a průběh bývá podobný až stejný.

Průběh a míra adaptace je utvářena v závislosti na jedinci. Pokud je osoba kosmopolitní, je zvyklá na změny a přizpůsobování se, míra kulturního šoku bude minimální (Grinstein a Wathieu, 2012).

4 Psychologické překážky akulturace a adaptace

Jedinci si po příjezdu do cizí země a nové kultury, ať jen na krátkou dobu nebo za účelem trvalého pobytu, proházejí mnoha fázemi změn a jejich průběh a formy bývají velmi různorodé. Adaptace, která určuje postavení menšinové skupiny vůči většinové, bývá determinována mnoha faktory, jež jsou předurčeny skupinovým původem a smýšlením (rasovým, etnickým, národním), stejně tak jako jednáním státního aparátu. Postoje a chování imigrantů je vzájemně ovlivňováno postoji a chováním hostitelů, přičemž jsou uplatňovány různé formy adaptace.³

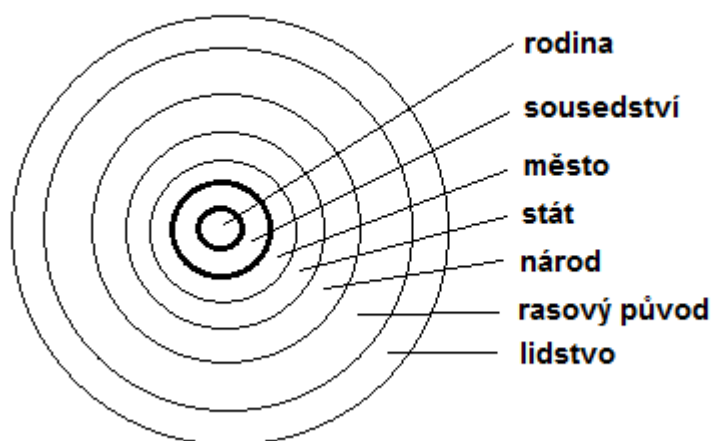
4.1 Integrace a preference migrantů

Jednou z forem adaptace, pravděpodobně nejčastější a pro menšinové skupiny nejvhodnější, je integrace. Jedinci se aktivně zapojují do fungování většinové společnosti, zároveň si ale zachovávají pocit vlastního původu a mohou svojí odlišností působit na kulturu hostitelů (Křížková, 2007). Pro nově příchozí jsou zásadní dva adaptační elementy, identifikace s vlastní kulturou a identifikace s hostitelskou kulturou (Berry, 2011). Integrace umožňuje tuto strategii. S jistotou zachovává původní kulturu a současně dává imigrantům možnost osvojit si nové hodnoty, tudíž se cítí v nové zemi komfortně (Oudenhoven a kol., 2001). Během socializace probíhají procesy interakce s vnějším, ale i vnitřním prostředím osobnosti a formují se morální aspekty, které jsou ovlivňovány a současně ovlivňují uskutečňující integraci. V tomto interakčním procesu jsou důležité vztahy dospělých osob navzájem, „*vztahy dítěte k rodičům a dalším dospělým osobám a naopak, vztah dítěte k vrstevníkům, sdělovací prostředky, společenské podmínky a tradice, vnitřní zpracování vnějších podmínek, společenské činnosti a každodenní život a události.*“ (Čáp a Mareš, 2007, s. 346) Tyto vztahy platí při integraci dospělého i mladistvého jedince. Významnou roli hrají tzv. *kulturní syndromy*, kategorie popisující charakteristiky kultur. Jsou to kombinace sdílených hodnot, norem, vzorů, hodnocení a stereotypů konkrétní skupiny, která je determinována specifickou historií a geografii regionu. Patří sem kulturní komplexita,

³ Adaptační a akulturační strategie jsou rozpracovány v podkapitolách 3.4 a 3.5.

čest, provázanost norem, kolektivismus, konformita, rodina a emoční složka osobnosti (Shiraev a Levy, 2014).

Členění lidí do skupin nebo komunit je přirozený a ochranný prvek ve světě. Členové skupin mají vždy něco společného, co mohou sdílet, a něco odlišného od ostatních (Cohen, 1985). Mohou tak ovlivňovat, do jaké kategorie se přiřadí, s kým se budou stýkat a sdílet své osobní hodnoty (Brabcová, 2013). Allport (2004) prezentuje vznik skupin jako socializační atribut a rozlišuje *vlastní* (jedinec je příslušný) a *referenční* (jedinec se sám zapojuje) skupiny. Někdy může být osoba vyčleňována ostatními, přestože by se ráda participovala, a to způsobuje předem danou izolaci (Oudenhoven a kol., 2001). Nejmenší a nejpevnější vlastní skupinou každého člověka je rodina. Ta je pak obklopována dalšími seskupeními, která s preferenční vzdáleností ztrácí svoji důležitost. Pocit příslušnosti se snižuje se vzdáleností osobního kontaktu (Allport, 2004). Otevřenost skupiny je znázorněna na obrázku č. 3.

Obr. č. 3 Pokles příslušnosti k vlastní skupině; zpracováno podle Allporta (2004, s. 74)

Příslušníci menšin se často vnímají jako vyčlenění z majoritní společnosti. Z toho důvodu se mnohdy stahují do uzavřené skupiny, komunity a zachovávají si nebo vytváří své vlastní konvence. Další prevencí pro udržení vlastní kultury je *endogamie* neboli sňatky uvnitř skupiny (Giddens, 1999). V těchto případech je transmise hodnot a akulturace cílená, a skupina si tak zachovává vlastní identitu. *Syndrom propojenosti* se ve skupinách vyskytuje takřka pokaždé. Tento jev zahrnuje psychické propojení

s etnikem, národem, kulturou, náboženstvím, konkrétní skupinou apod. V některých případech pokud dojde k přerušení kontaktů, může se u jedince vyskytnout zvláštní chování vykazující duševní potíže. Jedná se o různé projevy melancholie, stezku, pocitů opuštění a stresu (Shiraev a Levy, 2014). Aby se člověk vyhnul nechtěným potížím, bere na sebe *role* ve snaze včlenit se alespoň nějakou formou, a uspokojit tak nároky své i dané skupiny (Tollarová a kol., 2013).

Důležitým prvkem při jednání jsou lidské *potřeby*, které jsou součástí každé kultury. Vztah mezi potřebami, hodnotami a normami lze vnímat jako dynamický, zároveň však se statickým základem. Potřeby se dají členit podle několika hledisek, jedním z často používaných modelů je klasifikace lidských potřeb vytvořená A. H. Maslowem. Potřeby jsou uspokojovány od nejzákladnějších k luxusnějším. Patří sem (1) *fyzické potřeby*, (2) *bezpečí a jistota*, (3) *láska a sounáležitost*, (4) *sebeúcta* a (5) *sebe/realizace* (Urban, 2008, s. 111).⁴ K poslední potřebě podle Čápa a Mareše (2007) patří dvě speciálnější, a to *poznávací* a *estetická* potřeba. Požadavky kulturních menšin v různých oblastech shrnuje Birch ve své *typologii nároků menšin*. Ty lze klasifikovat do tří základních částí, které v sobě skrývají konkrétní nároky:

- *integrace sociálně-ekonomická*
 - rovnost příležitostí (nediskriminace, jazykově-kulturní podmínky integrace, afirmativní akce)
- *integrace občansko-politická*
 - rovnost práv a participace (nediskriminace, jazykově-kulturní podmínky integrace, afirmativní akce, neformální a formální akomodace)
- *integrace multikulturní*
 - rovné uznání a ochrana kultur (legislativní výjimky, multikulturalismus ve školství a veřejném životě) (Barša, 2003, s. 246).

Pokud jsou tyto nároky uspokojeny, dá se adaptace považovat za vyhovující. Odlišnosti menšinových skupin ale zůstanou napořád, třebaže v malé míře.

⁴ Fromm uváděl pět hlavních potřeb: vztaženosti, transcendence, zakořeněnosti, identity a orientačního rámce. (Urban, 2008, s. 111)

4.2 Etnická a národní identita

Podle Cohena (1985) si lidé začínají uvědomovat svou kulturu, především tehdy, když stojí na jejích hranicích, když se střetávají s jinými kulturami, když zjistí, že některé věci mohou dělat jinak, nebo když začnou vnímat rozpory ve své vlastní kultuře. Kulturní specifčnosti jsou rozlišovány v jednotlivých skupinách, kmenech, kmenových uspořádáních neboli etnických skupinách (Eriksen, 2008). *Etnikum je „společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Lze říci, že etnikum se vyznačuje svou vlastní etnicitou.“* (Průcha, 2010, s. 51) Shiraev a Levy (2014) popisují *etnicitu* jako systém, který indikuje vzájemné propojení kulturního dědictví, hodnot a zkušeností sdílené lidmi, kteří mají stejný původ, jazyk, tradice a často i náboženství a geografické území. Etnické rozdíly jsou málokdy neutrální. Mnohdy jsou kromě jiného spojovány s majetkovou a mocenskou nerovností i „*se vzájemným antagonismem mezi jednotlivými skupinami.*“ (Giddens, 1999, s. 229)

„Hluboký pocit, založený na prožívání vlastní komunity nebo znaky, které příslušníci etnické skupiny považují pro sebe za charakteristické, se souhrnně nazývá etnická identita (etnické vědomí).“ (Jandourek, 2001, s. 76, 104) Průcha (2010) podle Bečvářové rozděluje etnickou identitu v rámci teorie primordiálního a instrumentálního základu. *Primordiální identita* spočívá v sociální existenci člověka, tedy příbuzenské vztahy, komunikace s lidmi stejné rasy, jazyk, tradice aj. *Instrumentální identita* na druhou stranu představuje příslušnost ke společenstvím, jež přinášejí užitek a praktické výhody, především ekonomické a politické. Národní identita je pojem podobný, ale významově se liší. *Národní identita* je založena na dlouhodobých sociálních a kulturních procesech a na trvalých charakteristikách nebo hodnotách, které jsou platné v daném národě. Specifické vzorce, symboly, mýty a tradice tvoří národní dědictví (Hofstede, 2001; Šubrt, 2013).

V multikulturním světě samovolně dochází k výměně identity a to z důvodu migrace. Dobrovolné či nedobrovolné přesouvání jednotlivců nebo skupin do jiných politických a kulturních celků může způsobit *dvojitou identitu*: kulturní a politickou. Pokud je migrace nucená, zpravidla migranti ztrácejí identitu politickou (Ehl, 2001). Tzv. dvojitou identitu mají většinou generace dětí migrantů, kteří vyrůstají v kultuře hostitelské země a

zároveň přijímají hodnoty kultury rodičů (Shiraev a Levy, 2014). Potom záleží na konkrétních situacích, jak si jednotlivci uchovávají své identity nebo přijímají nové. Konkrétní identita si vyžaduje uznání, pokud se ocitá v ohrožení, a to bývá obvykle tehdy, když identita menšiny bývá utlačována identitou většiny (Sartori, 2005). V případě, že jedna etnická, národní nebo kulturní skupina pohlíží na jiná seskupení a soudí je podle svého pohledu, v porovnání se svojí kulturou apod., hovoří se o etnocentrismu (Shiraev a Levy, 2014). V etnocentrické teorii je silná etnická identita a hodnocení ve vlastní skupině spojeno s odmítáním mimo skupinových hodnot, zatímco multikulturalistické teorie zdůrazňují interkulturní vztahy a propojenosti (Berry, 2011).

4.3 Předsudky a postoje

Předsudky a etnické antagonismy se v historii objevují už odedávna. Zakořenily v lidech, aby byly předávány vědomě či nevědomě. „*Jako předsudky se označují názory nebo postoje jedné skupiny vůči druhé.*“ (Giddens, 1999, s. 231) Jinými slovy se jedná o „*předpojatost, názorovou strnulost, emočně nabitý a kriticky nezhodnocený úsudek nebo názor přijatý jedincem nebo skupinou.*“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 464) Pokud se tyto postoje odrazí v chování vůči druhým, hovoří se o diskriminaci (Giddens, 1999). Předsudek je významný postoj, který se jako všechny postoje skládá ze složky *kognitivní* (lidské uvažování, kategorizace lidí), *afektivní* (pocity spojené s daným postojem) a *konativní/behaviorální* (jak se lidé skutečně chovají k lidem a předmětům) (Hill, 2004, s. 68). Percepci v sociálním a kulturním prostředí se věnoval i Hofstede. Sestavil pět dimenzí osobnostních modifikací, neboli OCEAN. Patří sem otevřenost zkušenostem versus uzavřenost, svědomitost versus nezávislost, extroverze versus introverze, přívětivost versus odměřenost a emoční stabilita a nestabilita (Hofstede, 2010).

Hill (2004) rozděluje předsudky podle své formy na:

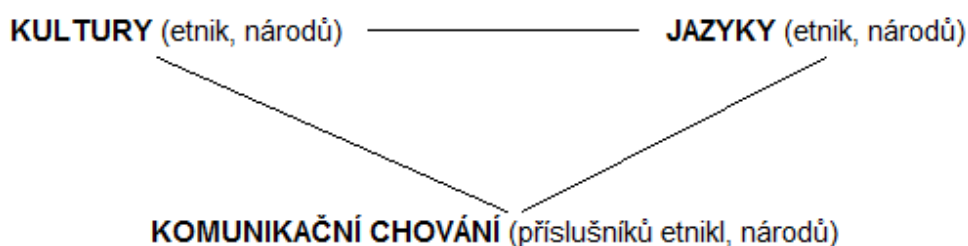
- *sociální stereotypy* – zobecnělé představy o skupině;
- *diskriminační normy* – očekávané jednání vůči diskriminovaným subjektům;
- *institucionalizované předsudky* – stereotypy a normy vžité ve společnosti.

Stereotypy, jinak řečeno kategorie předpokladů a rysů, které jsou přisuzovány konkrétní skupině (Shiraev a Levy, 2014). Mohou být také označovány jako ustálené sociální percepce a sociobiologické charakteristiky (Mamman a Richards, 1996). „*Stereotypy poskytují ideologickou legitimitu etnickým hranicím.*“ (Eriksen, 2008, s. 319) Někteří lidé stále považují etnické menšiny za ohrožení bezpečnosti, pracovních míst a národní kultury. Je ale pravdou, že u mladé generace nepřetrvávají takové předsudky jako u starších generací (Giddens, 1999). Migrace může předsudky a stereotypy vyvolat, měnit nebo je oslabit a zahladit (Tollarová a kol., 2013). Záleží, jaké etické a morální zásady jsou v dané zemi prosazovány. „*Etnické stereotypy jsou často morálně odsuzující, ale na druhou stranu mohou posilovat systém společenského postavení.*“ (Eriksen, 2008, s. 319)

Etika je jednou ze složek potřebných pro individuální morální a náboženský rozvoj. Je to teorie, nepsaný zákon, jak se chovat a jednat. Pokud je na ni nahlíženo jako na morální filosofii, „*zkoumá se zdůvodnitelnost, možnost argumentace a oprávnění morálních příkazů, zákazů, norem a pravidel.*“ (Sapík, 2007, s. 248) Etika úzce souvisí s tolerancí. Tolerance je jinými slovy akceptování postojů nebo názorů, které nerespektujeme. Člověku se lépe toleruje to, co respektuje, ale většinou se mluví o toleranci vůči něčemu nebo někomu, s kým ne zcela souhlasíme (Sartori, 2005). V multikulturních společnostech se o toleranci nehovoří, neboť by se v nich neměl vyskytovat žádný druh tolerance, pouze sympatie. Obě tyto formy jsou ale důležité pro pochopení jiných a možné soužití. „*U skupin vzniká sklon buď k agresivitě vůči cizím skupinám, nebo k duševní spřízněnosti s nimi.*“ (Allport, 2004, s. 179) Sociální přenos předsudků v rámci společnosti a vzájemné ovlivňování je utvářeno a osvojováno prostřednictvím různého jednání a aktivit. V rámci těchto teorií lze jmenovat *teorii konformity*, podle níž je prostřednictvím silného vlivu nevědomě utvářeno určité chování, *teorie sociálního učení* neboli pozorování a nápodoba, a *teorie minimálních skupin*, která udává, že k vytvoření předsudků stačí lidi rozdělit do malých skupin. Dále je to *teorie obětního beránka*, kdy je většinou cizí skupině připisována určitá vina ve společnosti, nebo *teorie zasloužilé pověsti*, která je podle člověka s předsudky přisuzována určitým skupinám (Hill, 2004; Allport, 2004, Shiraev a Levy, 2014).

5 Interkulturní komunikace

Berry (2011) se zabýval myšlenkou, že otázka akulturace, meziskupinových vztahů a interkulturní komunikace kulturně rozdílných společenství je spojena s postojem, kdy jedinec věří, že kulturní rozdíly jsou propojeny s naším psychologickým vnímáním a rozhodováním, nebo jsou součástí psychologického procesu reagujícího na různé sociální kontexty. Je tedy zřejmé, že s interkulturní komunikací je spojeno mnoho procesů a jevů. Interkulturní komunikace „*znamená současně (1) jak proces komunikování, (2) tak označuje vědeckou disciplínu, a (3) kromě toho také edukaci tohoto procesu.*“ Definovat ji lze takto: „*Je to termín označující procesy interakce a sdělování, kdy komunikačními partnery jsou příslušníci jazykově a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství.*“ Komunikace je ovlivňována specifickými jazyky, kultur, mentalit a hodnot (Průcha, 2010, s. 14,16). Contini (2013) tvrdí, že komunikovat znamená porozumět a přijmout kulturu, hodnoty, jazyk, myšlení, pocity, sociální a politické struktury apod. Interkulturní psychologie vystupuje v mezinárodním dorozumívání jako „*zkoumání toho, jak faktory kultury (etnické, národní) ovlivňují myšlení, komunikaci a chování lidí.*“ (Průcha, 2010, s. 24) Z obrázku č. 4 vyplývá vzorec určující důležité fenomény interkulturní komunikace.

Obr. č. 4 Základní fenomény interkulturní komunikace; zpracováno podle Průchy, 2010

5.1 Kultura a jazyk

Jazyk je nástrojem dané kultury a je aplikován tak, jak to komunikace společnosti žádá. Od nepaměti se srovnávaly praktiky řeči s pochopením spojitostí mezi kulturou a procesem lidské mysli (Aplikovaná sociální psychologie: [člověk a sociální instituce],

1998). Vztahy kultur a komunikace jsou zakomponovány v Sapir-Whorfově hypotéze jazykového a kulturního relativismu (zpracováno E. Spirem a B. L. Whorfem). Hypotéza stanovuje, že „*struktura myšlení, paměti a dalších psychických procesů je determinována především strukturou jazyka.*“ (Aplikovaná sociální psychologie: [člověk a sociální instituce], 1998, s. 229) Tento předpoklad je podle Průchy (2010, s. 50) převeden do zásady, kdy „*v základu vnímání světa a jeho chápání u příslušníků každého národa spočívá vlastní systém významů, sociálních stereotypů, kognitivních schémat, a proto je vědomí člověka vždy etnicky determinováno.*“ Jazyková přizpůsobivost je velmi obtížná, a pochopení cizí řeči je klíčem k pochopení dané kultury. Allport (2004) uvádí tzv. *J-křivku přizpůsobivosti*, která je založena na skupinových odlišnostech. Ve vztahu minoritních a majoritních skupin by se jazyková přizpůsobivost měla podobat písmenu J, tedy jen pouze malé procento by hovořilo svým původním jazykem a většina by se přizpůsobila tamní řeči. Komunikační bariérou se stává fakt, že pokud si menšiny zachovávají izolaci, křivka má obrácenou polohu. Komunikace se tak stává omezenou (Peltokorpi a Froese, 2012). Kromě verbální stránky sociální komunikace je důležitou součástí i neverbální forma, kam patří výměna informací a významů skrze výraz tváře, pohyb a gesta (dále haptika, proxemika, kinezika, mimika, posturika aj.) (Giddens, 1999).

5.2 Komunikační chování

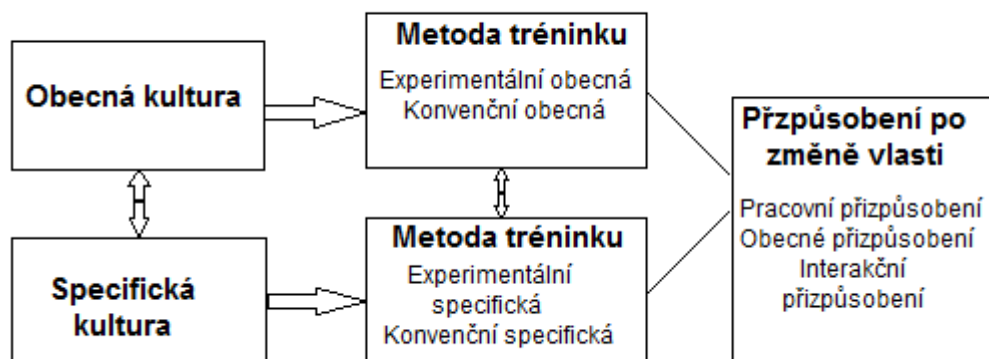
Komunikační chování je odvíjeno od etnických či národních kultur. Různosti a specifika mezikulturních komunikací závisí na psycholingvistických, sociologických, etnologických a psychologických rysech jedinců či skupin (Průcha, 2010). Tyto odlišnosti lze vyčlenit dle již dříve zmiňovaného Hofstedeho modelu typologií národních kultur. Kromě tohoto členění lze společnost rozdělit na země s *nízkým komunikačním kontextem*, jejichž příslušníci se vyjadřují explicitně, jednoznačně (např. skandinávské země) a země s *vysokým komunikačním kontextem*, kde se obyvatelé nevyjadřují tak otevřeně a často doplňují své vyjádření neverbálně (např. asijské národy, Italové aj.) (Průcha, 2010).

Podle Hilla (2004) se komunikační chování skládá z individuální roviny, kam patří procesy ovlivnění, *vnímání a porozumění*, a z roviny interakce, která je tvořena různými

etapami interakcí, osobním prostorem a zpětnou vazbou. Sociologicko-psychologický přístup podle J. Deweye, G. H. Meadea a Ch. H. Cooleyho neboli *symbolický interakcionismus* má upozornit, že „*mysl a osobnost nejsou součástí vnitřní výbavy lidského organismu, ale vyrůstají ze zkušenosti a jsou konstruovány během sociálního procesu.*“ Součástí této teorie je přítomnost jazyka jako zprostředkovatele vzájemné interakce v určitém prostředí a s různými symbolickými systémy. Ty jsou stavěny na základech ustanovených konvencí (Jandourek, 2001, s. 110). Konvence jsou „*soubory pravidel a sociálních norem, které jsou skupinou přijímány jako jakýsi úzus, aniž by byly kodifikovány.*“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 274) Pokud vznikají nejasnosti v těchto konvencích a jejich ustálení není pro jiný národ pochopitelné, dochází ke vzniku *komunikačních bariér*. Ty se projevují jako „*psychické nebo fyzické překážky ztěžující komunikaci*“. V případě mezinárodní komunikace se může jednat o „*překážku vznikající při osvojování cizího jazyka, kdy mluvčí nedokáže využívat svou částečně rozvinutou znalost jazyka pro komunikaci,*“ má ostych z dopuštění se jazykových chyb (nedostatečná zvyková kompetence) (Průcha, 2003, s. 104, 105).

5.3 Interkulturní trénink

Cílem kulturního tréninku je naučit členy jedné kultury efektivně komunikovat se členy jiné kultury (Okpara a Kabongo, 2011). Brislin (1979) uvádí tři techniky používané při interkulturním tréninku: (1) *kognitivní*, (2) *afektivní* a (3) *behaviorální*. Oproti tomu Tung (1981) prezentuje pět základních programů tréninku: (1) *didaktický trénink*, (2) *kulturní asimilace*, (3) *jazykový trénink*, (4) *citlivostní trénink* a (5) *praktická zkušenost*. Interkulturní trénink může být podle Gertsena (1990) rozdělen na dvě základní kategorie, a to (1) *konvenční* a (2) *experimentální*. Tyto klasifikace se dále mohou dělit podle zaměření na (a) *obecnou rovinu*, kdy se kultura zkoumá celkově, a na (b) *specifickou rovinu*, kdy je brána konkrétní kultura a trénink je proveden z detailnějšího hlediska. Kombinacemi těchto kategorií vznikají různé druhy přizpůsobení, zobrazené na obrázku č. 5.

Obr. č. 5 Dimenze interkulturního tréninku; zpracováno podle Gertsena (1990, s. 354)

Interkulturní trénink je nezbytně nutný pro porozumění, nikoliv potlačení kulturních, národních či etnických rozdílů. Je vhodným procesem pro zmírnění psychologických průjevů znepokojení, strachu a stresu, a dále má za úkol minimalizovat vytvoření bariér pro přijímání hodnot nového prostředí a kultury (Okpara a Kabongo, 2011). Při mezikulturním tréninku je důležité vzít v potaz *kulturní vzorce*, neboli „*soubory charakteristik označujících chování lidí specifické pro určitou kulturu. Přenášejí se rodinnou výchovou, prostřednictvím postojů, zvyků, tradic, odrážejí se i v obsahu škol. kurikula, charakteru edukačního prostředí aj.*“ (Průcha, 2003, s. 110)

6 Vietnamská migrace v České republice

Česká republika se stala cílovou zemí až ve 2. polovině 20. století, konkrétně po roce 1989. Do té doby byla spíše tendence obyvatel odcházet z České republiky do zahraničí nebo se objevovala tzv. cyklická migrace nebo krátkodobá (Petrů, 2007). Po roce 1989 se Česká republika po době okupace a uzavřenosti otevřela světu, a nastala porevoluční migrace, která měla několik fází. Ze země emigrační se stala země imigrační a s úpravami zákonů ve prospěch migrantů se frekvence přistěhovalých zvyšovala (Tollarová a kol., 2013). V 90. letech počet cizinců vzrůstal až na 200 tisíc. Zlom nastal v roce 2000, kdy vstoupil v platnost nový zákon o pobytu cizinců na území ČR, který zpřísnil pravidla pro vstup a pobyt cizinců. V roce 2001 jeho zmírnění umožnilo opětovné zvyšování migrace. Vstup do EU v roce 2004 změnil zásady a došlo ke změně kategorií pobytu na trvalé, víza nad 90 dnů, dlouhodobé a přechodné pro občany EU a jejich rodinné příslušníky. Mírný pokles byl zaznamenán v roce 2009 vlivem světové hospodářské krize (Tollarová a kol., 2013; Cizinci: Počet cizinců, 2015). K dubnu 2011 po sčítání lidu pobývalo na území České republiky 422 225 cizinců, což tvoří 4,2 % populace (Brabcová, 2013). K 31. prosinci 2013 pobývalo v České republice celkem 439 152 cizinců (Cizinci podle státního občanství, 2015). Národnostní složení migrantů je následné podle počtu: přistěhovalci z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruské federace a Polska (Tollarová a kol., 2013).

O česko-vietnamských vztazích lze hovořit od roku 1950, kdy byly navázány diplomatické vztahy mezi Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou v rámci spolupráce zemí socialistického bloku (Petrů, 2007). Československo vnímalo Vietnam jako perspektivní stát, a proto se podílelo na jeho poválečném obnovování a spolupráci prostřednictvím vzájemných dohod (Černík, 2006). V roce 1973 vládní delegace Vietnamské demokratické republiky jednala o příchodu vietnamských občanů za účelem získání profesních zkušeností, tedy nové pracovní síly (Brouček, 2003). Spolupráce a možnost rozvoje vietnamského obyvatelstva byla rozšiřována pomocí bilaterálních dohod o studiu na československých středních a vysokých školách, popřípadě naopak. Rok 1989 změnil dosavadní vztahy s Vietnamem a profil vietnamské integrace. Byly přerušeny vzájemné vztahy a

ustupovalo se od uzavřených dohod (Černík, 2006; Hořavová, 2003). Mnoho imigrantů bylo ve sdělovacích prostředcích označováno za hrozbu a zdvihla se vlna „*nacionalistického podtextu, který volal po zastavení přílivu imigrantů a obnovení společenského pořádku.*“ (Hořavová, 2003, s. 16) Na začátku 90. let proběhly reformy politického a ekonomického systému a řada Vietnamců využila možnosti podnikání, přičemž zužitkovaly svých kontaktů v zahraničí při importu zboží. V novém tisíciletí se obnovily smlouvy s Vietnamem a tím pádem i vzájemné vlivy obyvatel. „*Vietnam se snaží integrovat do struktur světového hospodářství a rovněž do struktur spolupráce s Evropskou unií.*“ (Černík, 2006, s. 92) Brouček (2003) rozděluje příchody vietnamského etnika do tří period, které nazývá podle jejich příčin, a to na (1) *věk bilaterálních smluv*, (2) *věk volnosti* a (3) *věk cizineckého zákona*. Protože obyvatelé vietnamské národnosti pobývají na našem území delší dobu, znají místní prostředí, požadavky trhu a spotřebitelů, využívají těchto zkušeností v podnikání a v oblasti dovozu a prodeje asijského zboží. Protože dnes vietnamské obchody zabírají značnou část trhu, redukuje možnost výdělků místním živnostníkům, kteří mají jen malou šanci jim konkurovat. Zmiňují především hromadnou tendenci k porušování podnikatelských pravidel ze strany vietnamské menšiny a její neprůhlednost a prodej nekvalitního a falešného zboží (Hořavová, 2003). Na druhou stranu v některých oblastech ČR díky pracujícím cizincům roste ekonomika a cizinecká policie a kontrolní orgány pravidelně sledují a revidují jejich činnosti (Křížková, 2007). Vietnamská menšina reaguje na tyto akce negativně, nelíbí se jim zpříšňující se legislativa pro jejich podnikání. Dále jim vadí komplikované žádosti o povolení k pobytu nebo „*povýšené přehlížení ze strany místních obyvatel*“ (Hořavová, 2003, s. 29). I přes to, že jim nelíbí izolovanost ze strany většinové skupiny, stále si sami udržují uzavřenost v komunitách a často si vytváří i svá vlastní „*pravidla a zákony*“, vznikají tak kulturní a komunitní centra, kde jednají v rámci své skupiny. Rozdílnosti integrace lze spatřovat ve velkých městech oproti malým městům nebo vesnicím, kde může, ale také nemusí být míra začlenění větší.

Podle údajů statistického úřadu žilo na území ČR v roce 2011 58 015 Vietnamců, z nichž bylo 36 863 s trvalým pobytem a 21 152 s ostatními druhy pobytů, přičemž převažuje mužská populace. K 31. prosinci 2013 v ČR pobývalo 57 347 Vietnamců (Brabcová, 2013, Cizinci: Počet cizinců, 2015).

7 Interkulturní hodnotové rozdíly

Mnoho lidí si to možná ani neuvědomuje, že lidé přicházející z Vietnamu za sebou mají zajímavou a komplikovanou historii, která z velké části utvářela jejich myšlení, jednání a národ samotný. Vietnam se nachází v Jihovýchodní Asii, která se vyznačuje kulturní rozmanitostí a heterogamií. Protože je ve Vietnamu více národností a etnických příslušností, používá se pro zjednodušení souhrnné označení *Vietnamci*. Historie země odráží konflikty, války a lidská utrpení, která postupem času vytvořila v obyvatelích Vietnamu statečnost a hrdost formované v typickém lidském charakteru (Ivanová a kol., 2005). Sousední státy měly také vliv na utváření národní identity, například vlivná Čína. „*Vietnamské kulturní dědictví je tak na jednu stranu silně zasaženo čínskými vlivy, zároveň však je osobitě a nezaměnitelně jihovýchodoasijské.*“ (Lingea, 2013, úvod)

7.1 Odlišnosti v chování a kulturních zvyklostech

Vietnamská kultura se značně liší od kultury české, popř. evropské. Při setkání s Vietnamci mohou nastat situace, kdy bude jednat podle zásad své kultury, tedy jinak než je zvykem v naší společnosti. Může proto snadno docházet k překvapujícím okolnostem a nepochopení (Tollarová a kol., 2013). Podle Allporta (2004) zjevné odlišnosti vyvolávají dojem skutečných odlišností. Patrné rozdíly mezi lidmi jsou individuální a jedinečné, protože každý jedinec se vždy nějak diferencuje, ale je možné členit je podle typu. Existuje mnoho odlišností charakterizující cizí skupiny, např. barva kůže, rysy, mimika, gestikulace, řeč či přízvuk, styl oblékání, charakteristické způsoby, náboženství, stravovací návyky, jména nebo insignie.

Většina asijských zemí včetně Vietnamu je zaměřena na kolektivistické chování, na rozdíl individualistického zaměření evropských zemí. Kolektivismus se vyznačuje společenskou nebo skupinovou soudržností, většinou po celý život. Důležitá je věrnost a vyhýbání se konfrontacím. Významnou roli hraje rodina, její hodnoty a zodpovědnost vůči ní. Jedinec se rozvíjí v rámci komunity (Hofstede, 2001).

S kulturními rozdíly souvisí jazyk a neverbální komunikace. Úředním jazykem Vietnamu je vietnamština a dialekty Bac, Nam a Hue, popřípadě vietnamština ovlivněna

činštinou (Ivanová a kol., 2005). Pro vietnamskou menšinu je složité naučit se český jazyk, který je komplikovaný, a to především v pravopisu a výslovnosti. Ovládnutí českého jazyka je důležité pro generace dětí vyrůstajících v České republice, které navštěvují české školy a komunikují s českými dětmi a učiteli. Rodiče těchto dětí si osvojí nejdůležitější fráze, ale další komunikace probíhá v rámci komunity nebo rodiny. Jazykové bariéry vytváří komunikační bariéry, což přispívá k charakteristické uzavřenosti vietnamských skupin. Dalo by se proto polemizovat, zda se vietnamské menšiny přibližují k integrační nebo separační strategii adaptace (Brabcová, 2013; Průcha, 2010). Specifikem vietnamské neverbální komunikace je projevení přátelství prostřednictvím podání ruky nebo obou. Použití obou rukou symbolizuje úctu k druhému, a proto se tak předávají i dary. Zacházení s rukama je choulostivá záležitost, např. založení rukou v bok nebo jejich zkřížení značí pozastavení se nad něčím nebo rozčílení. Přímé a dlouhé pohledy do očí jsou známkou povýšenosti a urážkou. Pro Vietnamce je typické klopení očí, které značí slušné prosté chování. Co se týká úsměvu, ten je kromě projevu radosti a štěstí záminkou pro zakrytí nepříjemné či trapné situace nebo smutku. (Tollarová a kol., 2013; Ivanová a kol., 2005) Pro českou kulturu je nepředstavitelné chování během stolování, kdy je dovoleno nahlas mlaskat, což vyjadřuje, že lidem chutná, a hojně konverzovat. Další specifičností je vyjadřování záporu, které nebývá přímé ale zaobalené do věty, která má dát najevo nesouhlas (Tollarová a kol., 2013).

Důležité je odlišovat skupinu vietnamských dětí a studentů, kteří se v České republice narodili, nebo tu žijí od malička, a odlišují se od ostatních migrantů tím, že již v průběhu vývoje přijímají českou kulturu. Díky tomu, že jsou v kontaktu s českým obyvatelstvem více aktivní, je potřeba na ně nahlížet z jiného úhlu, neboť podstupují vyšší míru integrace než jejich rodiče (Černík, 2006). „*Vietnamci naznačují, že jejich migrace za lepšími existenčními podmínkami je vlastně novou realitou včetně nově tvořících se norem rodinného uspořádání, do něhož vstupují v některých případech složitější vztahy mezi rodiči a osvojovanými dětmi.*“ (Brouček, 2003, s. 24) Giddens (1999) upozorňuje na vliv sociálních poměrů, které mění rodinnou podobu.

7.2 Typické znaky vietnamské společnosti, kultury a rodiny

7.2.1 Náboženství

Vietnam je nábožensky heterogenní. Nejvíce obyvatel se hlásí k buddhismu, až 60 – 80 %, dalším velmi vlivným náboženstvím je konfucianismus, kolem 13 % věřících, a taoismus s 10 %. Křesťanství se ve Vietnamu vyskytuje v malé míře s přibližně 4 – 10 % obyvatel. Buddhismus věří v neustálý koloběh života, a to i po smrti, přičemž hlavním cílem je dosažení absolutní svobody a blaženosti, *nirvány*. Konfucianství se projevuje v dodržování úcty ke starším nebo v povinnosti rodičů starat se o své děti a naopak. Věřící uctívají vzdělání a učence (Tollarová a kol., 2013; Ivanová a kol., 2005). „*Konfucianismus zdůrazňuje povinnosti, protože jeho základní představa člověka je taková, že individuum je zapuštěno do sítě existujících sociálních vztahů.*“ (Ehl, 2001, s. 78) Z taoismu Vietnamci přebírají např. lásku k přírodě nebo rovnováhu sil *jing a jang*, představující tmu a světlo (Tollarová a kol., 2013; Ivanová a kol., 2005). Všechna náboženství se ve Vietnamu prolínají a doplňují. Z víry v posmrtný život vychází uctívání neboli *kult předků*, který spočívá v adoraci předků, hrdinů nebo mytických postav (Brouček, 2003; Tollarová a kol., 2013).

7.2.2 Rodinné hodnoty

Vietnamskou rodinu zle vystihnout charakteristickými vlastnostmi: „*příslušnost dětí, pevný řád uvnitř rodiny, široká solidarita s blízkými i vzdálenými příbuznými, vzájemná pomoc v rámci široké rodiny*“ (Tollarová a kol., 2013, s. 83). Generační transmise hodnot mezi rodiči a dětmi je ve vietnamských rodinách důležitý proces. Předávání kulturních zvyklostí a specifika chování z generace na generaci se v rámci komunit provádí automaticky, ale zároveň i cíleně, aby si děti uchovaly své kořeny. Zásadní je pro rodinu uchování si etnického jazyka, současně s učením se jazyka hostitelské země, úcta k rodině a dodržování tradic (Průcha, 2010). Ve vietnamských rodinách se dodnes preferuje patriarchální model rodiny, inspirovaný konfucianstvím. Právě kvůli tomuto hodnotovému vzorci je možné si vysvětlit uzavřenost menšin, tedy rodin. Vietnamci se nechtějí distancovat od okolí, pouze žijí pospolitým rodinným životem (Tollarová a kol., 2013). Ve vietnamských rodinách rozhoduje otec, hlavní slovo má také prvorozený

syn. Ženy jsou v rodině podřízené, přesto důležité v uchování a šíření rodinných tradic. Rodiče si udržují zdravý odstup, aby potomci věděli, ke komu musí vzhlížet (Ivanová a kol., 2005). Příslušnost rodině se promítá i do ekonomických aktivit, které jsou zaměřeny na uživení rodiny a finanční zabezpečení dětí, v neposlední řadě zaopatřit rodinu, která zůstala ve Vietnamu (Brouček, 2003).

7.2.3 Svátky a Tradice

Vietnamská kultura je ovlivněna nejen náboženskými směry. Svátky se řídí vietnamským (čínským) kalendářem, který nerozděluje roky čísly, ale názvy zvířat zvěrokruhu. Charakteristika zvířat určuje, jaký lunární rok bude. Svátky jsou v průběhu celého roku, aby mohly být náležitě oslavovány. Nejdůležitějším svátkem je *Nový rok (Tet Nguyen Dan)*, který se slaví začátkem jara, většinou mezi 21. lednem a 20. únorem. Lidé hojně oslavují a navzájem se navštěvují. Na jaře se slaví svátek slunovratu *Doan Ngo. Tét Trung Thu* neboli svátek středu podzimu, který je věnovaný dětem a tmelení rodinných vztahů. S tím souvisí *Svátek ducha rodinného krbu*. Každá rodina má svého ducha (boha), který na ně celý rok nahlíží a kontroluje, co dělají. Na konci lunárního kalendáře hlásí v nebesích Nefritovému císaři (nejvyšší bytost taoismu) skutky rodiny. Rodina se snaží duchovi zavděčit, proto vykonává obřady a obětovává jídlo. Během celého roku vietnamská společnost slaví mnoho dalších svátků. Důstojný pohřeb a uctívání mrtvých patří mezi základní tradice. Rodina má oltář předků se svícemi, fotografiemi a obětinami, a pravidelně na výročí smrti se koná velká hostina. Smrt je chápána jako pouhé skonání těla. Oslava narození je také důležitá, především pro mladé generace. Jmeniny Vietnamci neslaví. Svatba nebývá usměrňována pravidly jako dříve, ale některé zásady setrvaly. Při vybírání partnera do života stále platí, že je schvalován rodinou. Ženě zůstává rodné příjmení, děti přijímají otcovo. Obřad je zjednodušen, ale hostina zůstává nadále obrovská. Během svateb je zvykem dávat mnoho darů, především peněžních. (Tollarová a kol., 2013; Černík, 2006).

Stravování je součástí tradic dodržovaných v rodině. Při jídle se sejde celá rodina a hodně konverzují, řeší každodenní problémy týkající se domácnosti, výchovy a vzdělávání nebo obchodu. Hlavními jídly je oběd a večeře, přičemž se nikam nespěchá a jí se dlouho (Ivanová a kol., 2005).

7.2.4 Výchova a vzdělání

Kromě úcty k rodině učí rodiče své děti, že pro jejich zajištění a zabezpečení rodiny v budoucnu je potřebné studium. Vzdělání je pro Vietnamce velmi důležité a proto své děti vedou k učení velmi přísně (Petrů, 2007). Vzhledem k tomu, že většina dětí začala studovat už v České republice, nemusí vnímat rozdíly ve vzdělávacím systému, který ale je českému velmi podobný (Tollarová a kol., 2013). Na českých školách jsou vietnamské děti vnímány jako chytré, pilné a kreativní. Průcha tvrdí, že chování Vietnamců je ovlivněno výchovou z domova a je pro ně typická např. „*snaha neobtěžovat ostatní se svými problémy, upozorňování na nedostatky druhého je neslušnost, ostrá argumentace je nevhodná a předpokládá se klidné a umírněné chování.*“ Děti samotné nemají problém v komunikaci s učiteli nebo spolužáky, na rozdíl od rodičů, kteří mají větší jazykovou a kulturní bariéru. Školní záležitosti občas řeší s pomocí dětí coby překladatelů. K učitelům chovají úctu a nosí jim dárky, které chápou jako poděkování, ne jako úplatek. Pro rodinu je důležitá morální nebo humanistická výchova. V českých školách je vzdělávání vietnamských dětí a přístup učitelů příznivý. Občas se mohou objevit problémy s předsudky, ale ty časem opadají (Průcha, 2010, s. 180).

Vedle formálního vzdělávání se vietnamské děti učí prostřednictvím zájmových aktivit, které podporují i rodiče, protože jakákoliv forma zdokonalování jejich dějí je vítaná. Volnočasových aktivit mohou ale využívat, pokud zrovna nepomáhají v rodinném businessu, netráví čas s rodinou nebo se nepřipravují do školy. Protože vietnamské děti umí česky, není pro ně problém zapojit se mezi české děti, i přes to, že bývají ostýchavé kvůli své etnické rozdílnosti (Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2010).

7.2.5 Práce

Podle Petrů (2007) Vietnamci tvrdí, že do České republiky přijeli kvůli výdělku, ne kvůli poznání České republiky. Většina podniká na základě živnostenského oprávnění. Nejčastěji je obchod zaměřen na prodej levného textilu, nejnověji i dalších produktů, jako jsou bytové doplňky, drogerie apod. Kvůli cenové konkurenci v oděvním průmyslu začali Vietnamci více podnikat s potravinami, otevírají občerstvení nebo restaurace.

Prodeje levného textilu se ale drží nadále. Typické tržnice lze nalézt většinou na trzích a jarmarcích, nebo v některých částech velkých měst, ale z velké míry byly nahrazeny kamennými obchody. Vietnamští obyvatelé, kteří vystudovali v České republice, nachází uplatnění i na vyšších pozicích. Pro podnikání v ČR je potřeba znát místní zákony, zásady a umět se orientovat na trhu. Existují výjimky, kdy jedinci poruší český zákon, ale většina Vietnamců podniká legálně. Právě kvůli těmto výjimkám si česká společnost vytvořila negativní mínění o podnikání menšin. Na druhou stranu jejich služeb často využívají (Brouček, 2003; Černík, 2006).

Český národ stejně jako ostatní Evropské národy by měly přijmout cizí národnosti a pochopit sami sebe jako multikulturní státy, v nichž každý najde své místo, ať už je to jakákoliv skupina, i za podmínky, že nenechá potlačit svoji podstatu, ale nebude jednat agresivně (Barša, 2003; Ehl, 2001).

EMPIRICKÁ ČÁST

8 Vlastní výzkum

Tato kapitola vymezuje hlavní cíle práce, metody používané při výzkumu a techniky sběru dat. Její součástí je charakteristika výzkumného souboru společně se stanovenými otázkami, které spadají pod danou problematiku. Právě zodpovězení těchto vymezených otázek bylo podnětem pro tvorbu této práce.

8.1 Cíl výzkumu

Cílem empirické části bakalářské práce je zjistit, jaká je míra a strategie přizpůsobení vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě. Region byl zvolen pro svoji velikost, tedy maloměsto, aby bylo možné posoudit, jakým způsobem probíhá adaptace cizinců v malém městě. Výzkum je zaměřen na názory a cítění vietnamských rodin, které s okolím komunikují většinou na pracovní úrovni a jinak si zachovávají odstup. Záměrem je charakterizovat vietnamskou komunu, do jaké míry zachovává svoji kulturní identitu a nakolik se její členové považují za adaptované, a následně formulovat závěry získané prostřednictvím výzkumných metod.

8.2 Metodika

Pro dosažení cíle bakalářské práce byl zvolen kvalitativní výzkum. Průzkum byl prováděn pomocí zakotvené teorie, která, jak uvádí Strauss a Corbin (1999), je odvozená z jevu, jenž zastupuje. Prostřednictvím shromažďování údajů, zkoumáním jevu a následnou analýzou byl vytvořen soubor, který byl automaticky členěn na další části podle určité tematiky. Podstatou zakotvené teorie není prvotní ustálený výklad, ale následná soustava poznatků, která z výzkumu vzejde. Výsledkem nejsou statistická data, nýbrž teoretické vyjádření zkoumané reality. Analýza získaných vzorků byla prováděna metodou otevřeného kódování, která je založena na kategorizaci údajů. Pro tuto metodu je typické, že jsou údaje detailně zkoumány, porovnávány a jsou zjišťovány podobnosti a rozdíly mezi jednotlivými vzorci respondentů.

Pomocí technik pozorování a rozhovorů byla následná zjištění a odpovědi brány jako celky, které byly následně porovnávány v jednotlivých oblastech. Teoretické porovnání empirických dat slouží ke snadnému porozumění výzkumu.

8.3 Charakteristika výzkumného souboru

Ve vybraném regionu bylo pro zkoumání dané problematiky vybráno pět rodin. Všechny rodiny mají v Novém Městě na Moravě významné postavení na trhu práce, neboť jejich obchodní činnosti tvoří síť prodejen s textilem a levným božím, a jako jedni z mála jsou schopni se v tomto odvětví udržet. Kombinace atraktivního zboží a nízkých cen je pro jejich živnost klíčový faktor.

Do výzkumu se aktivně zapojily čtyři rodiny. Pátá rodina byla podrobena pouze metodě pozorování, neboť se z vlastního rozhodnutí nezúčastnila rozhovoru. Rodiny jsou dvoj-generační, ale děti jsou nízkého věku nebo nežijí v Novém Městě na Moravě, takže rozdílnost v akulturaci dvou generací vietnamského obyvatelstva je popsána na základní úrovni. Pozornost je věnována spíše vietnamské rodině a jejímu původu a přizpůsobení se jako celku.

Rodiny jsou detailněji popsány v kapitole Charakteristika dotazovaných rodin.

8.4 Výzkumné otázky

Téma bylo zvoleno proto, aby bylo možné zodpovědět následující otázky, které vychází z vžitých postojů a z autorčiny vlastní iniciativy.

- I. Je komunikace s vietnamským obyvatelstvem obtížná, jak moc jsou uzavření vůči okolí?*
- II. Na kolik si respondenti zachovávají kulturní identitu?*
- III. Jedná se u respondentů o strategii integrace nebo separace?*

Stanovené otázky sloužily také jako prostředek pro lepší interpretaci získaných informací. Dané otázky byly klíčové při samotných rozhovorech, protože určovaly směr dotazů při nastalých improvizacích.

8.5 Technika sběru dat

Pro výzkum k této bakalářské práci byla zvolena kvalitativní metoda, přičemž data byla získávána dvěma technikami. První technika byla polo-strukturovaný rozhovor, který byl proveden s vybranými respondenty. Jako druhá metoda bylo použito pozorování, které doplnilo rozhovory o další aspekty. Celkový sběr dat a jeho vyhodnocování trvalo od listopadu roku 2014 do dubna roku 2015.

8.5.1 Rozhovor

První použitou metodou byl polo-strukturovaný rozhovor vedený autorkou. Otázky byly sestaveny na základě vědeckých článků s podobnou tematikou a s pomocí vedoucího práce. Rozhovor je členěn do sedmi okruhů, které obsahují základní otázky vhodné pro danou kategorii. Struktura rozhovoru je uvedena v příloze B. Částečně řízený rozhovor byl zvolen proto, aby byly zachyceny subjektivní pocity a názory respondentů. Během rozhovoru bylo možné postřehnout podvědomé a automatické chování jedinců, emocionální zabarvení a typické znaky komunikace (jazyk, gestikulace apod.). Pro zvolenou formu zkoumání to byl jeden z důležitých faktorů. Rozhovor byl veden s pěti rodinami. Jedna z nich na poslední chvíli odmítla spolupracovat a odstoupila z výzkumu. Rozhovory byly prováděny během pracovní doby respondentů, v jednom případě mimo práci a domov. Ve většině případů byl ochotný vypovídat pouze otec, ale občas se zapojily i manželky, jednou přispěly do rozhovoru dcery. Délky rozhovorů se lišily podle toho, nakolik byli respondenti ochotni spolupracovat a jak rozvítě odpovídaly. I přes otevřenost otázek musely být v některých situacích dotazy zjednodušeny pro lepší porozumění. Odpovědi respondentů byly jednoduché a někdy nepřesné, proto bylo zapotřebí improvizovat a respondentům pomoci (vysvětlením, co se od nich žádá). Ve dvou případech byli přítomni známí respondentů, kteří asistovali při domluvě k rozhovoru. Před začátkem rozhovoru byli jedinci seznámeni s nahráváním hovoru na diktafon, ale dvě rodiny odmítly podstoupit rozhovor v případě zvukového záznamu. U těchto respondentů byly odpovědi zaznamenávány písemně. Všechny odpovědi byly převedeny a přepsány do elektronické podoby pro lepší zpracování. Během rozhovoru probíhala i druhá forma zkoumání – pozorování.

8.5.2 Pozorování

Na základě odborné publikace *Introducing qualitative research in psychology* byla provedena doplňující metoda pozorování, která zahrnovala sběr informací získané observací, zapisováním nebo dotazováním. Pozorování bylo prováděno dlouhodobě. Tato metoda zahrnovala cílené pozorování výzkumného souboru, jeho chování a jednání v pracovním prostředí a jeho interakci k místním obyvatelům. Pro získání více informací bylo provedeno šetření v místních institucích, které poskytnuly veřejně dostupná data. Při pozorování je důležité porozumět, ale zůstat objektivní. Pro lepší porozumění vietnamským obyvatelům autorka kontaktovala odborníka a člena vietnamské komunity, který byl ochoten spolupracovat. Zkoumání bylo realizováno zcela anonymně. V konečném výsledku bylo pozorování velmi přínosné, protože doplnilo charakteristické kulturní a etnické rysy respondentů.

8.5.3 Etika

Etické zásady platí pro každý výzkum stejně. Mezi hlavní zásady patří informovanost respondentů, žádné klamání a naprostá otevřenost, možnost odstoupení z výzkumu, přístup k výzkumu a důvěra (Willig, 2008). Respondenti by měli být chráněni proti jakékoliv újmě a měla by být zajištěna psychická vyrovnanost. Všichni respondenti byli informováni o tématu práce a výzkumu, a také o tom, že rozhovory slouží pro získání dat k bakalářské práci. Zároveň jim bylo sděleno, že pro potřeby práce budou rozhovory zvukově a písemně zaznamenávány, přičemž tyto protokoly nebudou nikde zveřejňovány. Respondentům byla slíbená naprostá anonymita, stejně jako institucím, se kterými byla vedena spolupráce.

9 Interpretace získaných dat

Veškeré informace získané během výzkumu byly zpracovány podle uvedených metod a následně upraveny a vypracovány tak, aby byly přehledně prezentovány a splnily tak očekávání, která na začátku zkoumání vyvstala.

9.1 Obecná charakteristika vietnamské menšiny v Novém Městě na Moravě

Nové Město na Moravě je obec nacházející se v Kraji Vysočina a spadá pod okres Žďár nad Sázavou. Jako obec s rozšířenou působností vykonává státní správu v přenesené působnosti. Pro výzkum této bakalářské práce byl vybrán pouze region Nového Města na Moravě, bez příslušných obcí, aby byla zachycena daná situace v samotném městě a nebyla zkreslována okolními vesnicemi.

K 31. 12. 2014 žilo podle Českého statistického úřadu v Novém Městě na Moravě 10 180 obyvatel. Údaje o menšinách obecně nejsou městským úřadem vedeny, pouze sociálními službami města. V případě vietnamské menšiny nejsou vedeny žádné záznamy a jediné získané informace od místních pracovníků byly odkazy na statistický úřad. Ve veřejné databázi statistických údajů za obec nejsou pravidelně vedeny počty a národnosti cizinců, a ke každému novému roku lze získat data pouze pro okresy.

Český statistický úřad (2015) uvádí, že k 31. 12. 2013 žilo v okrese Žďár nad Sázavou 158 občanů vietnamské národnosti. Jedná se o třetí největší zastoupení menšin v tomto okrese. Od roku 2009 dochází k poklesu vietnamských obyvatel v okrese.

Údaje pro Nové Město na Moravě vychází ze sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011, kde se mimo jiné mapují počty menšin v regionu. Výsledné informace nemusí odpovídat realitě, protože uvedení národnosti není povinné. Ze zveřejněných údajů sčítání lidu, domů a bytů vychází počty a národnostní složení obyvatel následovně, jak je uvedeno v tabulce č. 1. S těmito daty pracuje Český statistický úřad i pro ročenky a publikace pro rok 2014.

Tab. č. 1 Národnostní složení obyvatel v Novém Městě na Moravě k roku 2011; Český statistický úřad

		celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo celkem		9989	4932	5057
národnost	česká	6813	3285	3528
	moravská	711	381	330
	slezská	1	1	
	slovenská	59	35	24
	německá	2	2	
	polská	1		1
	romská	5	2	3
	ukrajinská	11	3	8
	vietnamská	21	12	9
	neuvedeno	2144	1088	1056

Výsledné procentuální zastoupení vietnamské menšiny tvoří čtvrtinu procenta z celkového počtu obyvatel, přesto je to podle veřejných dat druhá nejpočetnější zahraniční menšina.

Ve skutečnosti v Novém Městě na Moravě žije větší počet obyvatel cizích národností, což může člověk zaznamenat sám od sebe. Vietnamská menšina je výrazná především prostřednictvím své ekonomické činnosti. Ve městě má jejich podnikání významné zastoupení, a to v oblasti textilní distribuce a prodeji zboží do domácnosti. Počet obchodů s textilem provozovaných Vietnamci se rovná nebo převyšuje jiné místní prodejny (viz tabulka č. 2). I přestože některé jejich obchody během minulých deseti let zanikly, nebo naopak byly zřízeny nové, své postavení na novoměstském trhu si stále udržují. To je zapříčiněno především širokou nabídkou sortimentu za nízké ceny.

Tab. č. 2 Porovnání podnikatelských činností v Novém Městě na Moravě; vlastní zpracování

	Obchody s oděvy	Domácí potřeby
Celkem	12	6
Vietnamské	5	3
Jiné	7	3

Novoměstská vietnamská komunita se orientuje na práci a zisk, takže jejich veškeré činnosti se soustřeďují v rámci živnosti, a svůj čas tráví v pracovním prostředí.

9.2 Přístup lokálních institucí a obyvatel k menšinám

Nové Město na Moravě má celkově kladný přístup k menšinám, což se například odráží v přijímání nových romských obyvatel nebo v rozvíjejícím se zázemí pro cizince ze vzdálenějších zemí, jako jsou barmské rodiny. Vietnamská menšina je na politické či právní úrovni také přijímána pozitivně a skoro bez komplikací. Ze začátků je pro menšinu vždy složitější pochopit, jak funguje místní společenský systém, ale protože do Nového Města na Moravě přicházeli vietnamští obyvatelé, kteří se s českou společností a zvyky setkali již dříve, nebyl pro ně kulturní přechod tak enormní. Pokud by ale potřebovali pomoc s adaptací, mají se eventuálně kam obrátit.

Sociální služby nabízí pro cizince nebo nové občany města poradenství, různé programy a podporu v požadované oblasti. Zde jsou zahrnuty sociální služby a dávky, pracovní právo, rodinné právo a možnosti ohledně vzdělávání. Ve městě funguje občanská poradna, která poskytuje stejné služby a navíc umožňuje prezenční účast pro děti a mladistvé, kteří chtějí vyplnit svůj volný čas nebo se naučit komunikovat a pracovat s ostatními spoluobčany. Ve městě navíc funguje mnoho sdružení a volnočasových spolků, které jsou snadno a všem přístupné. Místní školy a jejich zaměstnanci jsou multikulturně zaměřeni, přičemž školky a školy navštěvují stále častěji děti a mladiství různých etnik. Žáci si tak zvykají na etnické a kulturní odlišnosti, a zároveň se učí, jak přijmout a minimalizovat oné rozdílnosti.

Přístupy a postoje místních obyvatel k menšinám jsou různé. Konkrétně k vietnamské menšině chovají obyvatelé sympatie i negativní předsudky. Názory místního obyvatelstva lze rozdělit do tří úsudků. Jedni obdivují jejich odvahu přistěhovat se do neznámého prostředí a naučit se nové kultuře, cení si pracovitosti a slušnosti a jsou rádi, že dováží do města atraktivní zboží a prodávají ho za přijatelnou cenu. Jiní nevnímají rozdíly, neuvažují nad tím, že by pro Vietnamce mohlo být obtížnější žít a komunikovat s Čechy a vnímají je hlavně jako prodavače levného zboží. Další pak vidí v pracovním nasazení Vietnamců hrozbu pro místní podnikatele a mají strach o svoje výtěžky. Někteří mají navíc strach a cítí nejistotu z jejich soudržnosti a zjevné uzavřenosti. Téměř žádná veřejná data o této menšině mohou prohloubit pochybnosti ohledně jejich životů.

9.3 Charakteristika dotazovaných rodin

Ačkoli při rozhovorech neodpovídali všichni členové rodiny, odpovědi se týkaly rodiny jako takové, takže byly výzkumné soubory kategorizovány podle rodin. Ve výsledcích byla získaná data porovnána podle tématu.

Rodiny vietnamského původu žijící v Novém Městě na Moravě jsou následující:

Rodina A

Rodina se skládá ze čtyř členů – otec a matka, oba ve věku kolem čtyřiceti let, a dvě dcery. První navštěvuje 7. třídu základní školy a druhá první stupeň na místním gymnáziu. Rodina A přijela před několika lety to Evropy, konkrétně do Německa, jako většina Vietnamců. Z Vietnamu se dostávali komplikovaně, kvůli válce, ale chtěli ze země odejít, protože pochází ze Saigonu, kde byla velmi špatná situace a podmínky pro život. V Německu jim nešlo podnikání, proto se přestěhovali do České republiky do Chebu. Kvůli místní kriminalitě a strachu o dcery otec rozhodl, že se přestěhují na klidnější místo. Nové Město na Moravě zvolili, protože zde už nějakou dobu žili jejich příbuzní, proto to pro ně bylo výhodné a neměli takové obavy z přestěhování se do nového prostředí.

Pán A byl ochotný mluvit o jeho rodině a životě. Při rozhovoru byl klidný, usměvavý, i když mluvil o nepříjemné minulosti, své věty hodně rozváděl, což je pro Vietnamce typické, a přesto, že jeho čeština byla lámaná, bylo mu dobře rozumět. Výhodou byla přítomnost jeho českého známého, který dotvářel pohodovou atmosféru během rozhovoru. Rozhovor byl veden v jeho bývalé hospodě bez jeho ženy, na chvíli přišla starší dcera, která do rozhovoru přispěla. Dcera mluvila pomalu a velmi dobře česky. Na otázky reagovala kladně, ale věty nerozvíjela, odpovídala jednoduše.

Rodina B

Rodina B je příbuzná s rodinou A. Její členové jsou otec, matka a dcera, která chodí do školky. Věk neuvedli, protože o něm neradi hovoří. Navíc si po příchodu do Evropy museli pořídit nové pasy a s tím bylo spojeno pár komplikací, takže některé informace

sdílet nechtěli. Dříve bydleli stejně jako rodina A v Chebu, ale odstěhovali se asi o rok před nimi. Jako důvod přestěhování uvedli život na maloměstě.

Rozhovor byl veden s panem B a jeho manželkou, která jen doplňovala některé údaje. Dcera přítomna nebyla, protože je malá a rodiče si to nepřáli. I v tomto případě byl přítomen známý rodiny. Na otázky odpovídali ochotně, ale oproti rodině A byla struktura rozhovoru strohá. Odpověděli na všechny okruhy, ale jejich komunikace byla opatrnější a méně uvolněná. Sami rozhovor směřovali k práci a k budoucnosti dcery.

Rodina C

Rodina C má čtyři členy, přičemž v Novém Městě na Moravě žijí pouze tři – otec, matka a dcera. Syn žije v Brně, kde před tím bydlela celá rodina. Před deseti lety se otec a matka odstěhovali do Nového Města na Moravě, ale plnoletý syn zůstal v Brně studovat a pracovat. Dcera v současnosti navštěvuje první stupeň základní školy. Z Brna se odstěhovali proto, že nezvládali pracovní nátlak a chtěli mít více času na dceru. „Pobyt tady nás zachrání,“ uvedl otec na toto téma.

Protože se rozhovor odehrával v obchodě během pracovní doby, byli účastníky oba manželé. Pán C byl hlavním aktérem, odpovídal, zatímco paní C obsluhovala zákazníky. Z jejich postojů byl znát jasný zájem o českou kulturu, zároveň se vyznačovali vietnamskou skromností a hrdostí na svůj národ.

Rodina D

Rodina D je složená rodina, tedy z více členů stejné generace. Pohromadě žijí otec, matka a dcera společně s bratrem pana D a jeho manželkou. Počet členů domácnosti je tedy pět. Do rozhovoru se nechtěli pouštět, ale nakonec se rozhodli, že některé otázky zodpoví. Informace spojené s příchodem do Nového města a konkrétní údaje o rodině odmítli sdílet. Uvedli pouze to, že bratr pana D se ženou se přistěhovali o něco později, a že dříve všichni žili v Evropě (nespecifikováno). Paní D je v současnosti doma s malou dcerou.

K rozhovoru se svolil pan D, přítomný byl i jeho bratr, který moc neodpovídal, spíše ho zajímalo, o čem konverzace bude. Otázkám ohledně rodinného života a tradic se pán D

vyhýbal, odpovídal na dotazy spojené s prací nebo komunikací. Některé otázky nepochopil, proto byly položeny jinak. Během rozhovoru byl trochu roztěkaný, ale zároveň byl pevně rozhodnut, na co je a na co není ochoten odpovědět. Přesto, že v Novém Městě žijí dlouhou dobu, jeho čeština nebyla na dobré úrovni.

Rodina E

Studie rodiny E je na rozdíl od předchozích rodin jiná v tom, že v konečné fázi nebyl poskytnut rozhovor. Uvedená data byla získána prostřednictvím pozorování a prvotního rozhovoru, který sloužil pro dohodnutí rozhovoru řádného. Prvotní diskuze probíhala s paní E, která souhlasila s rozhovorem. Zároveň uvedla některé informace. Rodina má čtyři členy – otec, matka, dcera a syn. V České republice žijí pravděpodobně už delší dobu. Když měl proběhnout řádný rozhovor, přišel pán E a odmítnul se zúčastnit. Uvedl, že to není nic proti výzkumu, ale že je to kvůli problémům, které měli dříve a kvůli synovi. V té chvíli se choval velmi zaraženě a strnule. Omluvil se a začal pracovat. Bylo zjevné, že mu celá situace byla nepříjemná.

Při vzájemném porovnání rodin je znatelné, že jejich postoje jsou odlišné, jak na místní kulturu, tak v ochotě odpovědět na stanovené otázky. Na druhou stranu důvod příchodu bývá stejný, tím je klidné prostředí a práce. Dalším spojením je velikost rodiny, rodinná soudržnost, komunikace s ostatními vietnamskými rodinami a zaměřenost na práci. Poutavý je především fakt, že všechny rodiny měly komplikovanou minulost, která je ovlivnila až dodnes.

Protože každá rodina byla ochotna spolupracovat do jiné míry, byla sestavena tabulka č. 3 pro lepší porovnání jejich zapojení. Celková participace je hodnocena jako přiměřená. Rozsah a intenzita odpovědí jsou zaznamenány v příloze A.

Tab. č. 3 Ochota rodin poskytnout rozhovor; vlastní zpracování

	Ochota poskytnout rozhovor	Odpověď na všechny okruhy
Rodina A	ano	ano
Rodina B	ano	ano
Rodina C	spíše ano	ne
Rodina D	spíše ne	ne
Rodina E	ne	ne

9.4 Integrace rodin vietnamského původu

Každá rodina měla jiná očekávání od života v Novém Městě na Moravě, a ačkoliv jejich důvody příjezdů mají spojující prvek, životy před přestěhováním vedly rozdílné. Minulost je všechny ovlivnila a promítla se do příprav na přestěhování se, a také do života po příjezdu a adaptace. Po příjezdu do Nového Města na Moravě u každé rodiny probíhaly různé fáze adaptace a pravděpodobně i kulturního šoku.

Rodina A si adaptací a akulturací na nové prostředí a kulturu zvykala postupně. Po velmi nevyhovujícím životě v Saigonu se jim podařilo přestěhovat do Německa, kde si museli velmi rychle zvyknout na evropskou kulturu. Přizpůsobení se české kultuře v Chebu pro ně bylo o to jednodušší, ale lehké to prý také nebylo. Zde si také zažili šok z kriminality, navíc byl pán A vystaven tlaku vietnamské skupiny provozující nelegální činnost. Po tomto zážitku se odstěhovali do Nového Města na Moravě, kde zažili převrat z chaotického prostředí do klidného. Adaptace probíhala snadněji díky příbuzným ve městě. Některé problémy ale přetrvávají nadále. Aplikováním adaptace rodiny A na Hofstedův (2001) kulturní šok by bylo možné rozpoznat tyto fáze: *nadšení, rychlý nástup šoku, postupná adaptace, další fáze nadšení, adaptační krize*, přechod do nového prostředí a s ním spojené *očekávání, adaptace a akulturace*.

Oproti tomu u rodiny B by se dal pozorovat standardní průběh křivky šoku: *euforie*, kdy se rodině splnilo očekávání klidného města; *akulturační stres*, kdy si nebyli jistí, jestli se uživí, bylo pro ně komplikované shánět z tohoto města některé produkty, a nevěděli, co mohou očekávat od místních obyvatel; *akulturace*, doba, kdy si začali zvykat na místní obyvatelstvo a podařilo se jim vrátit se do rozjetých kolejí v podnikání a *stabilní stádium*, které se projevilo v pracovním přizpůsobení, stejně jako ve zvyknutí si na chování místních.

U rodiny C převažovala fáze *euforie*, protože se prý těšili na nové a klidnější maloměsto. Na rozdíl od předchozí rodiny se poslední *stabilní stádium* upevnilo tak, že u členů rodiny proběhla opravdu integrace, neboť kromě zachování své kultury s radostí přijímají i kulturu hostitelské země. Rodina C se pokouší o neurčitou formu interkulturního tréninku. Podle Gertsena (1990) by se dalo hovořit o snaze naučení se specifické kultury, jak v prostředí pracovním (pan C a paní C se snaží pochopit české

zásady trhu, ale zároveň vnáší asijská specifika), tak v obecném přizpůsobení (rodiče chtějí, aby se dcera skoro asimilovala na českou kulturu, a sami přizpůsobují české zvyky svým, protože si přejí v Novém Městě na Moravě zůstat).

Rodina D uvedla, že dopředu věděla, jak je kultura v České republice odlišná a předem se připravila. Stejně jako rodina A a B měla možnost si zvyknout na evropskou kulturu. Do města přijeli postupně, první přijel pan D s manželkou a jeho bratr se ženou přijeli později. Těm se tady mezitím automaticky vytvořilo jejich rodinou lepší prostředí pro přijetí. Křivka kulturního šoku by v tomto případě byla kolísavá. U rodiny D lze také pozorovat uzavřenost skupin podle Allporta (2004). Otevřeně komunikují v rámci rodiny a s komunitou místních Vietnamců, s okolím jsou v interakci na pracovní úrovni.

O členech rodiny E lze pouze z pozorování uvést, že se zákazníci komunikují bez problémů, sice na základní úrovni, ale jsou milí a často se smějí. Lze se pouze domnívat, že se určitým způsobem adaptovali, jak probíhaly fáze a do jaké míry se přizpůsobili nelze stanovit. Lze ale konstatovat, že problémové situace v minulosti ovlivnily chování rodiny natolik, že se to projevuje na sociální úrovni.

Obecně je možné říci, že si vietnamské rodiny prošly charakteristickými fázemi kulturního šoku, a že jejich očekávání ohledně rozdílností kultur se potvrdila. Přesto, že si na nové prostředí zvykli, přetrvávající problémy rodiny trápí dodnes.

Na základě metody kategorizace podle Contini (2013) nebo Berryho (2011), který se inspiroval Murdockem a jeho členěním věcných kulturních rozdílů, byly vytvořeny kategorie, jež jsou zjednodušením původní rozsáhlé verze a v nichž jsou jednotlivé rodiny popsány a porovnány. Následující podkapitoly reprezentují jednotlivé kategorie.

9.4.1 Jazyk a komunikace

Komunikace v novém městě nebyla pro rodinu A velký problém, protože česky mluvila už v předchozím městě. Spíše se jednalo o zvyk na nové prostředí, obyvatelé a klidnější režim. Změnu členové zvládali lépe, protože ze začátku komunikovali hlavně s příbuznými a s ostatními Vietnamci v Novém Městě na Moravě. V práci se zákazníci komunikovali nejvíce, proto se naučili českým společenským tendencím a vytvořili si vlastní „hospodskou komunikaci,“ a protože do hospody chodili většinou stejní lidé,

bylo komunikování o to jednodušší. Vytvořili si zde přátele, se kterými jsou stále v kontaktu. Při rozhovoru byla vzájemné dorozumění na dobré úrovni, protože pán A mluví česky rád: „ Já umět česky, já mluvit.“ Dcery jsou v Novém Městě na Moravě spokojené, česky mluví dobře, protože vyrůstaly v českém prostředí a mezi vrstevníky mají mnoho kamarádů. Doma mluví vietnamsky, ale česky mluví více proto, že češtinu běžně využijí více (ve škole, s kamarády a v práci).

Rodina B v porovnání s rodinou A preferuje vietnamštinu, ale s místními obyvateli musí mluvit česky. Jedná se o pracovní prostředí, náhodnou komunikaci a dorozumívání se ve školce kvůli dceři. Po příchodu do města místní obyvatelé nejevili náznaky protestu ani přátelství vůči nim, chovali se neurčitě. Jednou se pán B dostal do konfrontace, kdy byl nařčen, že přišli do města, jen aby zkomplikovali podnikání místním živnostníkům. Tento střet si pamatuje dodnes. Ze začátku nevěděli, jak moc chtějí a můžou komunikovat, tak byli spíše uzavření a komunikovali jen v nejnnutnějších případech. Postupem času a s otevřením obchodu si začali zvykat, všímali si, jak mezi sebou komunikují místní a v rámci pracovní činnosti také komunikovali. Chování místních jim přijde zvláštní. Češi jsou podle nich málo pokorní a občas namyšlení. Ale časem zjistili, že si mohou udělat známosti a pár přátel, ale dávají si pozor, komu se otevřou. Preferují spíše komunikaci s místními Vietnamci. Není zde žádná oficiální komunita, ale scházejí se. Mezi sebou komunikují vietnamsky, ale s dcerou se snaží mluvit česky, aby pro ni bylo jednodušší zapojení ve školce a následně ve škole. Zároveň chtějí, aby se naučila i mateřský jazyk. Pro ně samotné není problém číst (ovládají latinku), ale musí porozumět slovům. Nejtěžší je podle respondenta fonetika.

V rodině C komunikují vietnamsky a česky, kvůli dětem. Manželé C by se rádi naučili česky lépe, aby pro ně byl jednodušší běžný život ve městě. Čechy soudí především z pracovního prostředí a o většině z nich si myslí, že jsou povrchní. Mají pocit, že i po dlouhé době si Češi o Vietnamcích myslí, že jsou něco méně a přejí si, aby se to změnilo. Dcera byla ve škole přijata dobře. Umí a učí se česky, ve školním kolektivu se zapojuje. Vietnamsky moc neumí, dodal trochu smutně pán C.

Pro rodinu D je komunikace v češtině velmi složitá, především skloňování a přízvuk. Na zákazníky je pán vždy milý, spíš se usmívá, než aby mluvil. Paní jsou trochu

odměřené. S českými zaměstnankyněmi vychází dobře. Oproti Čechům (obecně) se považují za chytrý národ.

Pán a paní E česky umí na základní úrovni tolik, kolik využijí v práci a v běžném životě.

9.4.2 Kultura

Celková adaptace rodiny A na českou kulturu byla skoro bezproblémová, neboť si jí prošla už dříve. Členové si zachovávají vlastní kulturu, je to pro ně důležité a svým způsobem i automatické, ale na druhou stranu jsou nadšení z České republiky, takže se rádi učí místním zvykům. Integrace na hostitelskou kulturu je viditelná, ale zachování typických vietnamských znaků také. Pán A se zajímá o českou kulturu hodně. Např. se zajímá o evropské sporty, má své oblíbené týmy, kterým fandí. Na druhou stranu novoměstské známé učil věci ze své kultury, jako je např. bojové umění.

Rodina B si vlastní kulturu zachovává. Novou kulturu ve velké míře přijímat nechtějí, ale u dcery je to jiné. Rádi by, aby se naučila české kultuře a mohla žít v České republice plnohodnotný život. Vzhledem k tomu, že dcera byla kojeneček, když se přestěhovali, její adaptace na novou kulturu může být bezproblémová.

Udržení si vlastní kultury je pro rodinu C důležité, ale přijetí hostitelské kultury nevyklučují. Přijali některé české zvyky, např. něco z české kuchyně a tradice. Jejich začlenění je pracovní, ale do budoucna by se chtěli přizpůsobit více.

Místní kulturu přijímají v rodině D automaticky, ale jejich vlastní kultura, hodnoty a tradice jsou pro ně nejdůležitější. Ve svojí kultuře se cítí „šťastní“. Nechtějí se stát Čechy, chtějí se uživit.

9.4.3 Rodinné hodnoty a tradice

V rodině A je možné pozorovat klasické postavení asijských rodin. Dominantní postavení má muž, hlavou rodiny bývá otec a má hlavní slovo. Pokud se něco paní A nelíbí, ale pán A na tom trvá, je to vždy podle něj. České zvyky a svátky slaví, hlavně kvůli dcerám a kamarádům. Vánoce slaví takovou formou, že se sejdou u velké večeře, ale kvůli finančnímu tlaku si nedávají mnoho darů, jak je to pro vietnamské slavnosti

charakteristické. Silvestr slaví pán A s českými kamarády rád, dokonce pořádal v hospodě oslavu. Lunární nový rok slaví s rodinou. Druhý den je jediný volný den, kdy nikdo nejde do práce. Narozeniny slaví, podle nového pasu i původní. Dodržují vietnamské svátky. S rodinou ve Vietnamu udržují kontakt, ale nejezdí tam. Pokud se někdo dostane z Vietnamu na západ, je považován na bohatého člověka a očekává se od něj, že v případě návštěvy přiveze peníze a dary, což si rodina A nemůže dovolit. Jinak by nebyli přijati, nebo by byli bráni jako chudáci.

Rodina B zpátky do Vietnamu také nejezdí, ale s příbuznými komunikují. Důležité je pro ně dodržování každodenního pořádku (snídaně a večeře), kdy se sejdou (také s kamarády) a mluví. Cílem je utužování rodinných vztahů. S rodinou A jsou neustále v kontaktu a některé svátky oslavují společně. Vánoce neslaví klasicky: „ Vánoce slavíme, dárky dáváme, ale nemáme české věci.“ Slaví nový rok v únoru. Evropský nový rok pro ně není důležitý, ale večer mají trochu slavnostnější oproti ostatním. „ Dobré pití a nálada,“ odpověděl během rozhovoru a smál se. Narozeniny slaví kvůli dceři.

Pán C uvedl, že dodržování rodinných hodnot, úcty a soudržnosti je pro jejich rodinu nezbytné. Proto syn jezdí do Nového Města na Moravě nebo rodiče na návštěvu za ním. Dcera doma pomáhá hodně. Vánoce slaví, aby se sešla rodina pohromadě a dali si dary, které jsou důležité a symbolem úcty. Slaví některé české svátky i narozeniny, aby si udělali radost. Vietnamské tradice dodržují, ale považují to za soukromou věc, takže to nechtěli rozebírat. Naznačili ale, že během roku mají pořád co slavit, že je toho hodně (oslavují tak život a rodinnou pospolitost).

Rodina D neuvedla žádné informace o rodinném životě a tradicích. Z rozhovoru ale jasně vyplynulo, že velký podíl v rodinném životě má práce, a vzhledem k tomu, že všichni členové pracují pohromadě, může pracovní prostředí nahradit prostředí domova.

9.4.4 Práce

Práce a zajištění rodiny je pro vietnamskou menšinu zásadní. Obživě podmiňují svůj životní styl. Pán A provozoval hospodu společně se svojí ženou tři roky. V hospodě byl celý den, společně s manželkou. Ve volnu jezdil po stavbách, aby si přivydělal. Dcery

jim od mala pomáhají. Nikdo z nich nemá skoro žádný volný čas a moc neodpočívají. Pán A na sebe bere největší odpovědnost, a proto neustále pracuje. Protože jim hospoda nevynášela tolik, kolik by potřebovali, byli nuceni ji zavřít. Pán A odešel pracovat do Prahy, žena s dcerami zůstaly v Novém Městě na Moravě a pracují v obchodě u rodiny B. Ta provozovala obchod s levným zbožím již dříve, takže díky zkušenostem se jim podařilo rychle a efektivně obnovit podnikání. Obchod kvůli pronájmu přesunuli do jiných prostor ve stejném domě. Obchod se nyní nachází v přízemí, čímž se jejich obchod zviditelnil a je přístupnější. Jako většině Vietnamců jim vadí zpřísnující se pravidla pro jejich podnikání. V Novém Městě na Moravě se regulacím zatím úspěšně vyhýbají a stále se jim daří provozovat činnost „po svém.“ Nátlaky úřadů ale narůstají a některým místním podnikatelům vadí, že rozšiřují nabídku produktů.

V obchodě rodiny C opět pracují oba manželé. Dcera jim občas pomáhá, když přijde ze školy, ale méně oproti rodině A. Rodiče chtějí, aby hodně studovala a měla dobrou práci. Kromě kamenného obchodu mají vystavené zboží i venku, a jako jediná rodina provozují malé stánky. Paní C občas sedí i venku před obchodem a prodává přímo na ulici. Pro vietnamskou ekonomiku je typický tento způsob prodeje a prý jim to občas chybí, takže se snaží oživit stereotyp. Jsou omezeni prostorem, protože se jedná o obchod u náměstí města, mohou být stánky pouze v blízkosti budovy. Paní C zřídila navíc službu úpravy kalhot. Právě paní tráví v obchodě nejvíc času, pán jezdí do sousedního města pomáhat kamarádovi, kvůli dalším financím.

Rodina D provozuje v současnosti dva obchody v jednom domě. V přízemí je textil a v poschodí obuv, domácí potřeby a drogerie. V práci se jim daří velmi dobře, chodí k nim nakupovat mnoho lidí a první prodejnu měli ve městě už dlouho. Asi před třemi lety ji rozšířili o druhý obchod, aby mohli rozšířit produkty. S tím souvisel příjezd bratra pana D s manželkou. Bratr měl původně asijskou restauraci, která neprosperovala, tak ji zavřeli a začali pomáhat v obchodě. Po rozšíření tak paní D mohla zůstat s dcerou na mateřské. Rodina zaměstnává i české občanky, se kterými komunikují česky.

Rodina E provozuje více obchodů. První se nachází v Novém Městě na Moravě, druhý ve vedlejší vesnici.

9.4.5 Generační transmise hodnot

Obě dcery v rodině A dodržují tradice vietnamské kultury v rámci rodiny. Zároveň se asi více než rodiče soustředí i na české zvyky. Na českou kulturu se adaptují dobře, hodně věcí pochytily ve škole a od kamarádů, se kterými se setkávají, když mají volno. V českém prostředí se cítí dobře a jsou rády, že tady mohou být. Při rozhovoru starší dcera A podotkla, že nikdy nepřestane respektovat své kořeny, a proto chce vietnamské tradice zachovat.

Dcera v rodině B je malá, a proto je důležitá komunikace ze strany rodičů s učitelkami ve školce. Má české jméno, aby byla v České republice lépe přijímána. Ve školce je společenská, nestrání se. Otec B uvedl, že byla několikrát vystavěna posměchu, ale jinak je akceptována ostatními dětmi pěkně. Neodmlouvá učitelům, což je pravděpodobně dáno rodinnou výchovou, kde je poslušnost a úcta základ.

Syn C vyrůstal v Brně, ale měl problémy s integrací. Postupem času se to zlepšilo a dnes studuje vysokou školu. V Brně chce zůstat. Rodiče o jeho adaptaci moc mluvit nechtěli, prý to nebylo nejjednodušší a to byl i jeden z důvodů, proč se přestěhovali do Nového Města na Moravě kvůli dceři. Dcera navštěvuje první stupeň základní školy, a protože vyrůstala v české kultuře, její přizpůsobení probíhalo automaticky. Obě děti tedy přijímají českou kulturu. Syn už je více integrován, ale základní vietnamské hodnoty prý zachovává. Dcera je ve vývoji, ale vzhledem k tomu, že žije s rodiči, kteří dodržují vietnamské svátky a tradice, budou jí tyto hodnoty předávány nevědomě.

U rodin D a E nemůže být rozebírán proces adaptace nových generací, protože nebyly poskytnuty žádné informace.

9.4.6 Současnost

Během života v Novém Městě na Moravě se mohl pohled rodin na českou kulturu a obyvatelstvo změnit. Pro většinu z nich mohl také faktor času zlepšit jejich komunikaci, ať už se jedná o českou řeč nebo interakci s místním obyvatelstvem. Změny také jistě nastaly v zaměstnání.

Pro rodinu A nastala největší změna v tom, že pán A odešel pracovat do Prahy a paní A s dcerami začaly pracovat u příbuzných v obchodě s oděvy. V Novém Městě na Moravě

mají dnes mnoho kamarádů, včetně českých obyvatel. Proto se zlepšila jejich komunikace. S lidmi ve městě nemají problémy. Nové Město na Moravě považují za druhý domov: „Tady být moc pěkně.“

Rodina B s místními občany vychází dobře, znají se s rodinami kamarádek dcery, což je také výhodou skrz domlouvání a zařizování ve škole. Vnímají svoji rozdílnost a nechtějí se nikdy začlenit a stát Čechy úplně, jsou hrdí na svůj původ a chtějí, aby to bylo znát. Kvůli dceři přijali a dělají některé věci, které by jinak nedělali, ale chtějí, aby se dobře začlenila a neměla problémy. Momentálně jsou spokojeni a hodlají v Novém Městě na Moravě zůstat. Podle nich je to „velmi dobrá město“.

Rodina C si o Češích myslí pořád to samé, ale na místní si už zvykla. Rodičům vadí, když si někdo v obchodě vyskakuje a je domýšlivý. Berou to jako urážku, jsou na to hodně citliví. Ve městě se jim líbí čím dál víc, dokonce si zvykají na místní produkty (např. jídlo). Líbí se jim farmářské trhy, kde občas nakupují, a jiné akce pořádané městem. Vzhledem k tomu, že by tady asi rádi zůstali, začínají víc přizpůsobovat české zvyky svým. Svoje každodenní vietnamské hodnoty ztratit nechtějí, ale rádi by je skloubili s místními. Také říkali, že v malém městě se žije úplně jinak, než ve velkém. Lidé si více všímají sami sebe navzájem.

U rodiny D proběhlo zlepšení komunikace díky mluvení s českými zaměstnanci. Do obchodů chodí hodně lidí, takže komunikace se zákazníky je také častá a nutná. I přes to, že jsou v České republice poměrně dlouho, hovoří lánanou češtinou, ale chtějí se naučit lépe, protože věří, že je to důležité pro obchod. Pán D uvedl, že jsou místní obyvatelé příjemní, občas se najde někdo neslušný a hrubý, ale většinu novoměstských obyvatel mají rádi. Moc se ale nepřátelí, protože si udržují rodinnou uzavřenost. Spíš nemají čas, celý den jsou v obchodě, šest dní v týdnu pracují a v neděli se tam také zdržují. Volno mají večer, který tráví v rodinném kruhu.

10 Zodpovězení výzkumných otázek

Po vyhodnocení dat získaných pomocí rozhovorů s respondenty a pozorováním lze zodpovědět předem stanovené výzkumné otázky.

I. Je komunikace s vietnamským obyvatelstvem obtížná, jak moc jsou uzavření vůči okolí?

Při samotném výzkumu nebyly komunikační rozdíly až takovým problémem, jak by se dalo čekat. Vietnamci, kteří zde žijí déle, rozumí česky dobře, pokud je konverzace stavěna jednoduše. Při triviálním rozhovoru se dokážou zapojit všichni. Mluvení je pro Vietnamce těžké, většinou neskloňují a sestavují jednoduché věty. Někteří se i přes jednoduchou skladbu vět snaží o rozvinutá souvětí, aby mohli zamluvit něco, o čem se nechtějí bavit, ale je jim nepříjemné to říct narovinu. Komunikace s novoměstskými obyvateli je omezena na pracovní prostředí vietnamské menšiny, tedy obchody. Důležité je pro ně, aby mohli zákazníkovi sdělit informace související se zbožím a službami, které nabízí. Ostatní záležitosti sdílí s vietnamskými občany, příbuznými nebo kamarády, které ve městě mají. Vytvořené známosti jim zlepšují komunikaci s okolím, především v oblastech s potomky. Děti, které vyrůstaly v České republice, komunikují bez problémů a česky umí na stejné úrovni nebo lépe než vietnamsky. Ačkoli by vietnamští obyvatelé neměli obtíže domluvit se, svoji rodinnou či komunitní uzavřenost preferují nadále. Není to něco, o čem by rádi hovořili, ale nepopírají to. Tento jev je nepřehlédnutelný a vytváří tak jednu z hlavních charakteristik vietnamské menšiny regionálně i obecně.

II. Na kolik si respondenti zachovávají kulturní identitu?

Zachování vlastní kultury je pro Vietnamce důležité. Především pro ty, kteří pochází z Vietnamu. Jejich zvyky a tradice udržují odkaz jejich víry. Proto i v hostitelské zemi praktikují tyto zvyklosti. Asi polovina místního vietnamského obyvatelstva připouští, že by českou kulturu chtěli přijmout více, protože se chtějí zapojit a něco nového se naučit. Ale i přes integraci na českou kulturu nechtějí ztratit sami sebe. Je proto skoro jisté, že identita menšiny bude navždy ryze vietnamská. Otázka kulturní nebo národní identity je

rozdílná u místních vietnamských dětí. Protože všechny vyrůstaly obklopeny českou kulturou, vnímání procesu adaptace se liší. Podle výpovědí rodičů nebo jich samotných jsou pro ně české zvyky a hodnoty více přirozené, než některé vietnamské. Rodinné záležitosti jsou pro ně samozřejmé, protože jsou předávány a udržovány rodiči, ale od některých tradic a svátků odstoupily a vlivem okolí praktikují české tendence.

III. Jedná se u respondentů o strategii integrace nebo separace?

O procesu akulturace by se dalo hodně spekulovat, protože není zcela jasné, jaká strategie převažuje. Konkrétně u novoměstské vietnamské menšiny se musí rozlišit adaptace dvou generací, přičemž druhá generace vykazuje jednoznačně prvky integrace. O asimilaci se hovořit nedá, protože i generace mladých Vietnamců si udržuje kulturu svých předků, alespoň prozatím. Úplná asimilace je pravděpodobnější až v dalším pokolení. Generace Vietnamců narozených ve Vietnamu se blíží svojí akulturací spíše k separaci. U dvou rodin převažuje integrace, především co se týká rozhodnutí ohledně budoucnosti, ale i vzhledem k současnému zapojení. Celkově je separace způsobená rodinnou soudržností, ale také nedostatkem času zapojovat se do místních aktivit a sbližovat se s místními, kvůli pracovnímu vytížení. V podstatě veškerý čas je věnován obživě a zajištění rodiny, takže na sbližovací aktivity není prostor.

Strategie separace je také pravděpodobná, protože mnoho rodin není nebo nebylo vázáno na lokální prostředí a obyvatelstvo, a proto docházelo k náhlému odstěhování jedné rodiny a k přistěhování jiné. Během posledního roku docházelo v okrese Žďár nad Sázavou, včetně Nového Města na Moravě, k přesunům vietnamských obyvatel z neznámého důvodu. Podle autorčina názoru jsou rozhodujícím faktorem pro setrvání na jednom místě potomci. Protože je pro vietnamskou kulturu důležité vzdělání a dobrá budoucnost pro potomky, snaží se rodiče o dobré zázemí pro svoji rodinu. Tento fakt vyplývá i z rozhovorů, kdy bylo několikrát uvedeno, že budoucí vzdělání dětí je priorita, ale zároveň i privilegium.

11 Diskuze

Hlavním účelem této práce bylo zhodnocení adaptace vietnamských rodin v Novém Městě na Moravě prostřednictvím rozhovorů s vybranými rodinami a jejich pozorováním. Nové Město na Moravě bylo vybráno proto, aby byl zachycen proces adaptace v malém městě, kde není počet členů vietnamské menšiny tak významný. Jejich začlenění tak vykazuje lehce odlišný průběh.

Výsledná data byla získávána kvalitativní metodou, především formou rozhovorů, které byly provedeny se čtyřmi rodinami z Nového Města na Moravě. Polo-strukturovaný rozhovor byl zvolen, aby byly zachyceny subjektivní pocity a názory jedinců, které z dotazníkového šetření nelze vyčíst. Rozhovor umožnil změnu otázky nebo tématu, pokud respondent nechtěl na daný dotaz odpovědět, z čehož vyplynula nesourodnost dat. Na druhou stranu je tento jev projevem preferencí dané rodiny, což je samo o sobě dalším zjištěním v provedeném výzkumu. Respondenti tak ukázali, co je pro ně v integračním procesu nejdůležitější.

Jako přínosná technika se ukázala metoda pozorování. Díky této metodě bylo možné doplnit charakteristiky, které potřebují delší dobu sledování, a jež během rozhovoru nejsou vždy patrné. Byly tak vytvořeny celistvější závěry ohledně adaptace rodin. Velkým pozitivem byla přítomnost známých během rozhovorů. Jejich prezence dodala dotazovaným oporu, což bylo pro respondenty důležité, a dále měli funkci komunikačního prostředníka. Konzultace s odborníkem před zahájením výzkumu vedla k lepšímu porozumění menšiny, co se týkalo komunikace a chování.

Zvolená metoda kategorizace na základě Berryho (2011) a odborných článků rozčlenila analýzu dat do sedmi oblastí, které byly zaměřeny na určité téma. Umožnila vzájemné porovnávání rodin v dané oblasti a díky tomu byla vytvořena srozumitelná komparace. Přímé řeči, které jsou uvedeny, dodávají autentičnost a subjektivní pocity respondentů.

Za nedostatek může být považován nesouhlas dvou rodin s nahráváním rozhovoru. Písemné poznámky nezachytí všechny detailní informace, a proto je možné, že nebylo poznamenáno každé slovo. Na druhou stranu tyto jmenované rodiny odpovídaly velmi stručně, takže forma psaní nebyla závadou. Nevýhodou pro výzkum bylo odstoupení

jedné rodiny, která se tak rozhodla na poslední chvíli. I přesto skupinu dotazovaných rodin tvořila většina z celkového počtu rodin v regionu a získaná data byla dostačující. Jev přesouvání se rodin v rámci okresu byl zprvu vnímán jako negativum, ale nakonec výzkum neovlivnil.

Komunikační bariéra se projevila jen omezeně, neboť místní vietnamská menšina rozumí česky dobře. Při špatném pochopení otázky byl dotaz přeformulován, k čemuž došlo jen v pár případech. Improvizace byla potřebná, pokud respondent nechtěl odpovědět na danou otázku. Velmi nápomocní byli přítomní přátelé vietnamských rodin, kteří onu komunikační bariéru bourali a vytvořili vhodnější podmínky pro rozhovor, který tak získal na své kvalitě.

Celkový přístup vietnamské menšiny vyvolával neočekávaně kladný pocit. Zprvu byla zřetelná ostýchavost a nejistota k poskytnutí rozhovoru, ale po prolomení počátečních rozpaků byl výsledek každého rozhovoru uspokojivý. Z důvodu nestejně míry a různorodosti odpovědí nebylo možné výsledky zobrazit pomocí grafů. Zvolená forma kategorizace byla pro tento výzkum vhodnější.

V závěru je výhodou a zároveň kontrolou srovnání teoretických odlišností, které byly získány různými odbornými výzkumy a sestaveny podle tématu, s daty získanými během vlastního zkoumání. Značná část dat se shoduje, což značí velkou míru zachování původní kultury. Získané informace by mohly být aplikovány do typologie odlišností kultur. Byly potvrzeny odchylnosti v rodinných hodnotách, stejně jako v zachovávání tradic, přičemž české zvyky často ovlivnily životy rodin. Dále se prokázaly jiné pracovní zvyklosti a komunikační rozdílnosti. Závěrem mohou být zdůrazněna zjištění, že sami respondenti si vybírali, na které otázky odpoví. Rodiny také uváděly shodné důvody příjezdu (pracovní zaměření a klidné prostředí), předchozí pobyt na území České republiky nebo Evropy a komplikovanou minulost. Záměr zjistit míru odlišnosti adaptace generace narozených v České republice oproti generacím narozených ve Vietnamu nemohl být proveden podrobně, protože nebyl dostatek mladých respondentů. Z toho důvodu bylo začlenění mladistvých popsáno obecně.

I přes některé nedostatky autorka hodnotí práci pozitivně. Především to, že byly vietnamské rodiny ochotné zapojit se do výzkumu k bakalářské práci, a poskytnuly tak

podklady k pochopení jejich životů a odlišností. Díky tomu mohla vzniknout práce, která uvádí do problematiky začlenění vietnamské menšiny v maloměstě.

Do budoucna by bylo vhodné dopracovat analýzu integrace generace narozených v České republice, která pobývá na území Nového Města na Moravě, za předpokladu, že jedinci budou ve věku, kdy budou moci podstoupit šetření. Dále by bylo možné se zabývat postoji a předsudky místních obyvatel vůči vietnamské menšině.

12 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit způsob a rozsah adaptace vietnamského obyvatelstva v Novém Městě na Moravě a pokusit se stanovit odlišnosti v kulturních hodnotách zkoumané menšiny, popřípadě určit zásadní změny v jejich životech. Teoretické podklady slouží k uvedení do zkoumané problematiky a popisují její obecné jevy a základní pojmy, přičemž některé modely byly aplikovány přímo v části praktické.

Vietnamská menšina je v České republice početná, ale její začlenění do společnosti by se dalo nazvat jako částečné a poměrně specifické. Pro zachycení adaptace cizinců v malém městě byla vybrána konkrétní obec, aby bylo možné zaznamenat rozdílnosti v procesu přizpůsobení oproti velkým městům. Vietnamská menšina v Novém Městě na Moravě není statisticky četná, ale její přítomnost je zratelná a důležitá z podnikatelského hlediska. Ochota vybraných rodin spolupracovat a neočekávaná otevřenost umožnily formulovat závěry zkoumaného tématu.

Na základě výsledků průzkumu lze konstatovat, že adaptační a akulturační proces proběhl u zkoumané vietnamské menšiny formou integrace, s občasnými separačními prvky. K efektivnímu porovnání hodnot byla určena forma kategorizace, prostřednictvím které bylo možné srovnat rozdílné odpovědi a stanovit konkrétní závěry. K hlavním poznatkům výzkumu patří závěry především z oblasti komunikace, rodinných hodnot, minulosti dotazovaných rodin a jejich pracovní činnosti. Komunikace s vietnamským obyvatelstvem může být považována za komplikovanou pro jejich uzavřenost v rámci rodiny a známých, většinou z vietnamské komuny, ale v pracovním prostředí Vietnamci komunikují na základní úrovni, což je pro místní obyvatele dostačující. Zachování původní kultury preferují všechny dotazované rodiny. Zároveň bylo možné dojít k zjištění, že z důvodu jejich dřívějších pobytů v České republice přijímaly zdejší kulturu již dříve, a proto jejich akulturace v Novém Městě na Moravě probíhala mírněji a v jiných stádiích. Přijetí některých českých hodnot a zvyků značí integrační proces, ale pracovní a rodinná vytíženost způsobuje částečnou separaci.

Akulturační procesy menšin jsou a budou stále rozšířenějším tématem z důvodu zvyšující se propojenosti světa a souvisejícím přesouváním obyvatel v rámci kontinentů

a států. V současném multikulturním světě postupně dochází k prolínání adaptačních strategií a jejich fází. V rámci transmisí hodnot mezi generacemi jsou vytvářeny nové formy přizpůsobení, která jsou navázána na konkrétní území, v němž procesy probíhají. Zkoumání těchto jevů může být důležité pro budoucí generace, instituce a především pro současná studia.

Seznam literatury

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004, 574 s. ISBN 80-726-0125-3.

Aplikovaná sociální psychologie: [člověk a sociální instituce]. Vyd. 1. Editor Ivan Slaměnik, Jozef Výrost. Praha: Portál, 1998, 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003, 347 s. sv. 4. ISBN 80-732-5020-9.

BERRY, John W. *Cross-cultural psychology: research and applications*. 3rd ed. New York: Cambridge University, 2011, xxii, 626 s. ISBN 9780521745208.

BRABCOVÁ, Iva. *Vybrané sociální determinanty zdraví imigrantů ve zvolených lokalitách České republiky*. České Budějovice, 2013. Disertční práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce doc. Mgr. et Mgr. Jitka Vacková, Ph.D.

BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2003.

COHEN, Anthony P. *The symbolic construction of community*. 1st pub. London: Routledge, 1985, 128 s. Key ideas. ISBN 0415046165.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČERNÍK, Jan. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2006, 221 s. Multikulturní inspirace. ISBN 80-7319-055-9.

EHL, Martin. *Globalizace pro a proti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001, 185 s. ISBN 80-200-0897-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.

GIDDENS, Anthony a Jan JAŘAB. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-x.
- HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994, 293 s. ISBN 80-85865-10-6.
- HILL, Grahame. *Moderní psychologie: hlavní oblasti současného studia lidské psychiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 283 s. ISBN 80-7178-641-1.
- HOFSTEDE, Geert, Gert Jan HOFSTEDE a Mihail MINKOV. *Cultures and organizations: software of the mind : intercultural cooperation and its importance for survival*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, c2010. ISBN 978-0-07-166418-9.
- HOFSTEDE, Geert. *Culture's consequences: comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage, c2001, xx, 596 s. ISBN 978-0-8039-7324-4.
- HOŘAVOVÁ, Barbora. *Nečitelní cizinci: jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2003, 94 s. ISBN 80-239-1137-6.
- IVANOVÁ, Kateřina, Lenka ŠPIRUDOVÁ a Jana KUTNOHORSKÁ. *Multikulturní ošetřovatelství I*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 248 s. Sestra (Grada). ISBN 80-247-1212-1.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
- KŘÍŽKOVÁ, Martina. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007, 106 s. ISBN 80-239-8475-6.
- LINGEA s.r.o., *Vietnam: [inspirace na cesty*. 1. vyd. V Brně: Lingea, 2013, 143 s. Berlitz průvodce do kapsy. ISBN 978-80-87819-12-8.
- LINHART, Jiří a kol. *Slovník cizích slov pro nové století: základní měnové jednotky, abecední seznam chemických prvků, jazykové pojmy, 30 000 hesel*. Litvínov: Dialog, 2004, 412 s. ISBN 80-85843-61-7.
- Na křižovatce kultur, aneb, Romové, Vietnamci a Číňané mezi námi*. Praha: NIDM - Národní institut dětí a mládeže, 2010, 21 s. ISBN 978-80-86784-91-5.

PEDERSEN, Paul. *The five stages of culture shock: critical incidents around the world*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1995, x, 281 p. ISBN 0313287821.

PETRŮ, Eva. *Integrace dětí imigrantů a azylantů*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Mgr. Jitka Dvořáková, PhD.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, 220 s. Psychologie (Portál). ISBN 978-807-3677-091.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 199 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1.

SAPÍK, Miroslav. *Filosofie: (kapitoly z filosofie, dějin filosofie a antropologie)*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007, 256 s. ISBN 978-80-86723-33-4.

SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2005, 134 s. Bod (Dokořán). ISBN 80-7363-022-2.

SHIRAEV, Eric a David A LEVY. *Cross-cultural psychology*. 5th ed. Harlow: Pearson, c2014, ii, 358 s. Pearson new international edition. ISBN 9781292039527.

STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Překlad Stanislav Ježek. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999, vi, 196 s. SCAN, sv. 2. ISBN 808583460x.

ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 443 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 17. ISBN 978-80-246-2219-4.

TOLLAROVÁ, Blanka, Marie HRADEČNÁ a Andrea ŠPIRKOVÁ. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0376-6.

URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 208 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2493-5.

WILLIG, Carla. *Introducing qualitative research in psychology: adventures in theory and method*. 2nd ed. Maidenhead: McGraw-Hill Open University Press, 2008. ISBN 0335221157.

Odborné články

BRISLIN, R. W. (1979). Orientation programs for cross-cultural preparation. In A. Marsella, G. Tharp, T. Ciborowski (Eds.). *Perspectives on Cross-cultural Psychology*. Orlando, FL: Academic Press.

CONTINI, Rina Manuela. New Generations and Intercultural Integration in a Multi-ethnic Society. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. 2013, vol. 93, s. 1819-1829 [cit. 2015-04-20]. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.10.124.

GERTSEN, Martine Cardel a Christine VELDE. Intercultural competence and expatriates: A Competency Model for the Repatriation of Expatriates in the Asia-Pacific. *The International Journal of Human Resource Management* [online]. 1990, vol. 1, issue 3 [cit. 2015-03-02]. DOI: 10.1007/978-1-4020-8754-7_10.

GRINSTEIN, Amir a Luc WATHIEU. Happily (mal)adjusted: Cosmopolitan identity and expatriate adjustment. *International Journal of Research in Marketing* [online]. 2012, vol. 29, issue 4, s. 337-345 [cit. 2015-04-20]. DOI: 10.1016/j.ijresmar.2012.03.003.

MAMMAN, Aminu a David RICHARDS. Perceptions and possibilities of intercultural adjustment: Some neglected characteristics of expatriates. *International Business Review* [online]. 1996, vol. 5, issue 3, s. 283-301 [cit. 2015-04-29]. DOI: 10.1057/9781137291646.0018.

OUDENHOVEN, Jan Pieter van, Karen I van der ZEE a Mariska van KOOTEN. Successful adaptation strategies according expatriates. *International Journal of Intercultural Relations* [online]. 2001, vol. 25, issue 5 [cit. 2015-04-29]. DOI: 10.4135/9781452243924.n15.

OKPARA, John O. a Jean D. KABONGO. Cross-cultural training and expatriate adjustment: A study of western expatriates in Nigeria. *Journal of World*

Business[online]. 2011, vol. 46, issue 1, s. 22-30 [cit. 2015-04-20]. DOI: 10.1016/j.jwb.2010.05.014.

PELTOKORPI, Vesa a Fabian J. FROESE. The impact of expatriate personality traits on cross-cultural adjustment: A study with expatriates in Japan.*International Business Review* [online]. 2012, vol. 21, issue 4, s. 734-746 [cit. 2015-04-20]. DOI: 10.1016/j.ibusrev.2011.08.006.

TUNG, R. L. (1981). Selection and training of personnel for overseas assignments. *Columbia Journal of World Business*. (16)1.

Internetové zdroje

Cizinci podle státního občanství. *Český statistický úřad: Veřejná databáze* [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislotab=OBY5092PU_OK&&kapitola_id=743&voa=tabulka

Cizinci: Počet cizinců - datové údaje. *Český statistický úřad: Statistiky* [online]. 01.04.2015 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr

ORP Nové Město na Moravě. *Česká statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Jihlavě*[online]. 04.11.2013 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xj/orp_nove_mesto_na_morave

Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Vše o území. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=vse-o-uzemi&tu=0&th=&vseuzemi>

Seznam obrázků, tabulek a příloh

Seznam obrázků

Obrázek 1: Zdroje rozdílů mezi zeměmi a skupinami; zpracováno podle Hofstede, 2010

Obrázek 2: Fáze adaptace a kulturní šok; zpracováno podle Hofstede, 2010

Obrázek 3: Pokles příslušnosti k vlastní skupině;

zpracováno podle Allporta (2004, s. 74)

Obrázek 4: Základní fenomény interkulturní psychologie;

zpracováno podle Průchy, 2010

Obrázek 5: Dimenze interkulturního tréninku;

zpracováno podle Gertsena (1990, s. 354)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Národnostní složení obyvatel v Novém Městě na Moravě k roku 2011;

Český statistický úřad

Tabulka 2: Porovnání podnikatelských činností v Novém Městě na Moravě; vlastní

zpracování

Tabulka 3: Ochota rodin poskytnout rozhovor; vlastní zpracování

Seznam příloh

Příloha A: Intenzita a rozsáhlost odpovědí respondentů; vlastní zpracování

Příloha B: Polo-strukturovaný rozhovor; vlastní zpracování

Přílohy

Příloha A

	Rodina A	Rodina B	Rodina C	Rodina D	Rodina E
Obecné údaje	rozsáhlá	střední	stručná	stručná	žádná
Přistěhování do Nového Města na Moravě	rozsáhlá	rozsáhlá	střední	střední	žádná
Vztah k novému prostředí a obyvatelům	rozsáhlá	rozsáhlá	rozsáhlá	stručná	žádná
Vztahy v rodině	rozsáhlá	rozsáhlá	střední	žádná	žádná
Práce a zaměstnání	rozsáhlá	rozsáhlá	rozsáhlá	rozsáhlá	žádná
Generace dětí narozených v ČR	střední	stručná	střední	žádná	žádná
Současnost	rozsáhlá	rozsáhlá	střední	střední	žádná

Příloha B

Struktura rozhovoru

1. Obecné údaje
 - a) počet členů rodiny
 - b) věk (členů)
 - c) rok přistěhování (a důvod)

2. Po přistěhování do Nového Města na Moravě
 - a) Jak jste prožívali změny v novém prostředí? Pociťovali jste stres, zažili neshody?
 - b) Jak jste vnímali cizí kulturu a komunikaci?

3. Vztah k novému prostředí a obyvatelům
 - a) Jak jste se přizpůsobili nové kultuře?
 - b) Zachováváte vlastní kulturu?
 - c) Co si myslíte o místních obyvatelích?

4. Vztahy v rodině
 - a) Jaké jsou Vaše zvyky a tradice?
 - b) Jak v rodině komunikujete?

5. Práce a zaměstnání
 - a) Pracuje ve Vašem obchodě/restauraci celá rodina?
 - b) Vnášíte do pracovního prostředí vlastní kulturu? Specifika?
 - c) Pomáhají Vám Vaše děti?

6. Generace dětí narozených v ČR
 - a) Jaký je rozdíl v přijetí české kultury?
 - b) Zachovávají rodinné hodnoty?
 - c) Jak komunikují s místními obyvateli?

7. Současnost
 - a) Jaké jsou změny v rodině?
 - b) Vyskytují se nějaké problémy?
 - c) Jste spokojeni v Novém Městě na Moravě?
 - d) Jak vycházíte s místními obyvateli a co si o nich myslíte?